

Afbakening en profiel van lokale arbeidsmarkten in Vlaanderen

Wouter Vanderbiesen
Wim Herremans
Luc Sels

06-2013

WSE-Report

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – B-3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

KU LEUVEN

AFBAKENING EN PROFIEL VAN LOKALE ARBEIDSMARKTEN IN VLAANDEREN

Vanderbiesen Wouter

Herremans Wim

Sels Luc

Steunpunt Werk en Sociale Economie

Een onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport, in het kader van het Vlaams Programma Strategisch Arbeidsmarktonderzoek.

Vanderbiesen, W., Herremans, W., Sels, L. Afbakening en profiel van lokale arbeidsmarkten in Vlaanderen. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie, 2013, p.62

ISBN-9789088730993

Copyright (2013) Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – B-3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 - F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this report may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

INHOUD

Inleiding	6
1. Pendelconcentratie en uitgaande pendelintensiteit	7
2. Naar een afbakening van lokale arbeidsmarktgebieden	10
2.1. Methodologie	10
2.2. Resultaat.....	11
3. ‘Zelfvoorziening’ van de lokale arbeidsmarktgebieden.....	13
4. Woon-werkafstand	15
5. Belangrijkste arbeidsmarktprestaties.....	18
6. Economische specialisatie	20
7. Hoogtechnologische en kennisintensieve werkgelegenheid.....	22
8. Samenvatting	27
Bibliografie	29
Bijlage 1: Pendelconcentratie en uitgaande pendelintensiteit	30
Bijlage 2: Methodologie – afbakening lokale arbeidsmarktgebieden.....	32
Bijlage 3: Jobs in hoogtechnologische en kennisintensieve sectoren	37
Bijlage 4: Overzicht lokale arbeidsmarktgebieden – kernindicatoren (Vlaamse & Brusselse clusters) ..	40
Bijlage 5: Classificatie technologische en kennisintensieve sectoren	50

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1. Resultaat clustering lokale arbeidsmarktgebieden; aantal gemeenten en omvang loon-trekkende beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar (Vlaamse & Brusselse clusters)	13
Tabel 2. Socio-economische structuur van de bevolking (15-64 jaar) en arbeidsmarktindicatoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2010)	19
Tabel 3. Economische specialisatie: (aandeel van) de top-5 van grootste sectoren (in jobs) in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010).....	21
Tabel 4. Aantal/aandeel jobs in de hoogtechnologische (HT) industrie, medium hoogtechnologische (MHT) industrie en de kennisintensieve hoogtechnologische (KI HT) diensten in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010).....	24

Tabel 5. Evolutie van het aantal jobs volgens technologisch niveau van de industriële sectoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2007-2010)	25
Tabel 6. Evolutie van het aantal jobs volgens kennisniveau van de dienstensectoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2007-2010).....	27

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Concentratie-index (Belgische gemeenten, 2010).....	8
Figuur 2. Grootste uitgaande pendelstroom (naar eenzelfde werkgemeente) in procent van de loontrekkende beroepsbevolking in de woongemeente (Belgische gemeenten, 2010)	10
Figuur 3. Resultaat clustering lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters)	12
Figuur 4. Aandeel (%) loontrekkende inwoners (vanaf 15 jaar) binnen de lokale arbeidsmarktgebieden dat ook werkt in het eigen lokale arbeidsgebied (2010).....	14
Figuur 5. Gemiddelde woon-werkafstand (in km) van intergemeentelijke pendelaars (woongemeente is niet werkgemeente) per lokaal arbeidsmarktgebied (2010) (gesorteerd volgens oplopende totale woon-werkafstand)	17
Figuur 6. Economische specialisatie: aandeel (%) van de top-5 van grootste sectoren (in jobs) op het totaal aantal jobs in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)	20
Figuur 7. Aandeel (%) jobs in de medium- en hoogtechnologische industrie (MHI industrie) en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten (KI HT diensten) in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)	24

INLEIDING

Binnen België en Vlaanderen bestaat er een grote differentiatie aan (sub)regionale en gemeentelijke arbeidsmarktprestaties. De Vlaamse Arbeidsrekening die door het Steunpunt WSE – in samenwerking met het Departement WSE – werd uitgewerkt, vormt sinds een aantal jaren een vaak gehanteerd instrument om deze differentiatie in kaart te brengen. Op gemeentelijk niveau vormt de Vlaamse Arbeidsrekening ook de basisbron voor de uitwerking van de recent uitgewerkte gemeentefoto's van het Departement WSE. Op de websites van het Steunpunt WSE¹ en het Departement WSE² is tevens een ruim aanbod aan gemeentelijk en subregionaal cijfermateriaal te vinden over de belangrijkste componenten van de arbeidsmarkt.

In dit rapport gaan we aan de hand van dit gemeentelijk cijfermateriaal op zoek naar een afbakening en typering van lokale arbeidsmarktgebieden in Vlaanderen. De Vlaamse gemeenten zijn voor de tewerkstelling van hun bevolking vaak sterk afhankelijk van nabijgelegen 'knooppunt- of werkgemeenten'. Met de afbakening van lokale arbeidsmarktgebieden creëren we niet-overlappende clusters van gemeenten die zich op basis van de uitgaande pendelstromen van hun werknemers in sterke mate concentreren op één of enkele werkgemeenten. Voor deze afbakening maken we gebruik van gegevens uit de Vlaamse arbeidsrekening over uitgaande pendelstromen op gemeentelijk niveau

Tevens trachten we een indicatie te geven van de woon-werkafstanden van pendelaars uit deze lokale arbeidsmarktgebieden en bekijken we hoe deze lokale arbeidsmarktgebieden zich ten opzichte van elkaar positioneren op vlak van hun arbeidsmarktprestaties en sectorale inbedding van de aanwezige jobs.

Dit rapport verscheen in verkorte versie ook reeds als artikel in Over.Werk 4/2012, Tijdschrift van het Steunpunt Werk en Sociale Economie (Vanderbiesen, Herremans & Sels, 2012).

¹ www.steunpuntwse.be/cijfers, rubriek 'Vlaamse arbeidsrekening'

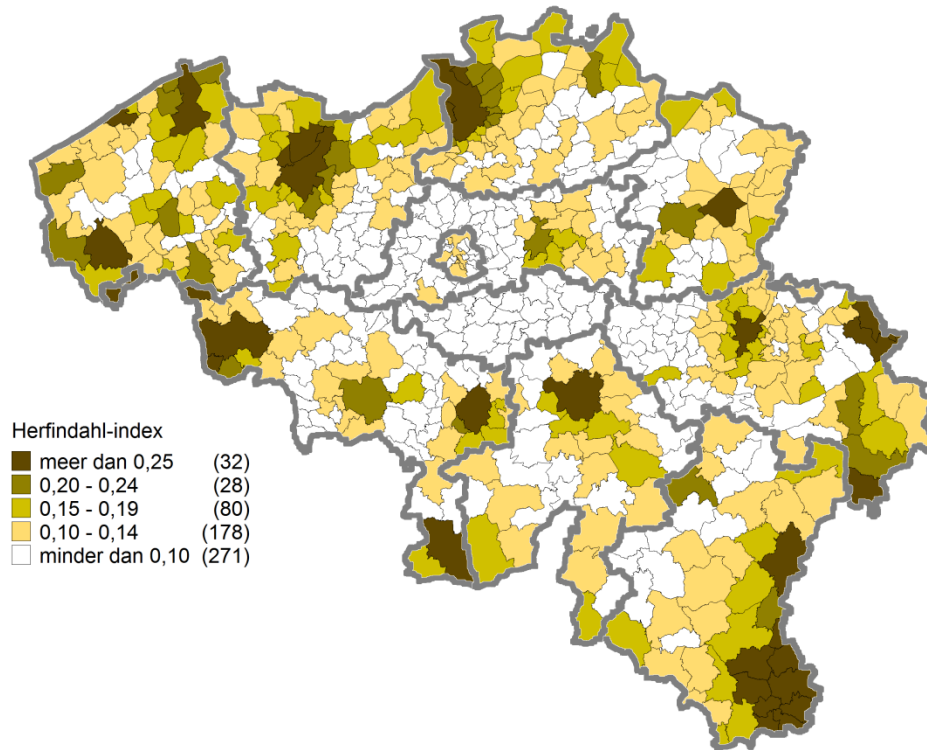
² www.werk.be/cijfers/lokale-cijfers

1. Pendelconcentratie en uitgaande pendelintensiteit

Bij wijze van opstap voor de ontsluiting van lokale arbeidsmarktgebieden bekijken we twee indicatoren die een globaal beeld geven van de spreiding dan wel concentratie van intergemeentelijke pendelbewegingen.

In figuur 1 kijken we aan de hand van een concentratie-index in welke mate de loontrekkende bevolking van een gemeente zich concentreert op een beperkt aantal dan wel verspreid is over een groot aantal werkgemeenten. We doen hiervoor beroep op de Herfindahl-index, een concentratie-index die vaak wordt gebruikt in de micro-economie als een maat voor concentratie (marktaandeel) in een sector. De index wordt berekend als de som van de kwadraten van alle pendelstromen, waarbij de pendelstromen worden uitgedrukt in aandeel uitgaande pendelaars naar een werkgemeente ten opzichte van de totale loontrekkende bevolking in de woongemeente. Hierbij wordt ook rekening gehouden met het aandeel niet-pendel, dus het aandeel loontrekkenden dat woont en werkt in dezelfde gemeente. Stel – om een eenvoudig voorbeeld te gebruiken – dat 25% van de loontrekkende inwoners uit gemeente X werkt in gemeente A, 35% werkt in gemeente B en 40% woont én werkt in de eigen gemeente X. Dan wordt de index berekend als: $(0,25)^2 + (0,35)^2 + (0,40)^2 = 0,0625 + 0,1225 + 0,16 = 0,345$.

Indien een gemeente gekenmerkt wordt door weinig uitgaande pendel en/of de uitgaande pendel zich concentreert op een beperkt aantal werkgemeenten, zal de index groter zijn. Hoe groter de index, hoe meer de loontrekkende bevolking uit een gemeente dus geconcentreerd is in een beperkt aantal werkgemeenten (inclusief de eigen gemeente als werkgemeente). Omgekeerd geldt dat hoe lager de index is, hoe meer de loontrekkende bevolking van de betrokken gemeente verspreid aan het werk is over verschillende werkgemeenten.

Figuur 1. Concentratie-index (Belgische gemeenten, 2010)

Noot: voor een overzicht van de concentratie-indices voor alle Vlaamse gemeenten, zie bijlage 1

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

In figuur 1 zien we dat de donker ingekleurde gemeenten een hoge concentratie-index hebben (index van meer dan 0,25). Dit zijn gemeenten met relatief weinig uitgaande pendel en dus een hoge concentratie van loontrekkenden die in de eigen gemeente aan het werk zijn. Het mag niet verbazen dat het hier gaat over de grotere centrumsteden zoals Antwerpen, Gent, Brugge, Genk, Leuven, Hasselt in Vlaanderen of Luik, Namen, Charleroi, Bergen in het Waals Gewest. Steden dus die in belangrijke mate voorzien in een voldoende groot jobaanbod voor de bevolking die er woont (Vanderbiesen, 2010).

Het gaat tevens om gemeenten met een uitgaande pendel die zich in sterke mate concentreert op een specifieke knooppuntgemeente. Dit profiel komt vaak terug bij de randgemeenten grenzend aan de grotere centrumsteden. De loontrekkende bevolking uit deze randgemeenten concentreert zich met name sterk op de grotere (centrum)stad als hun werkplek. Pikken we er bijvoorbeeld de gemeente Schoten uit. In Schoten werkt ruim acht op de tien loontrekkenden in een andere werkgemeente. Deze uitgaande pendel is zeer sterk geconcentreerd op de stad Antwerpen: ruim 55% van alle uitgaande pendelaars uit

de gemeente Schoten heeft een werkplek in de stad Antwerpen. Dit verklaart dan ook de relatief hoge concentratie-index voor deze gemeente (categorie met index tussen 0,20 en 0,24).

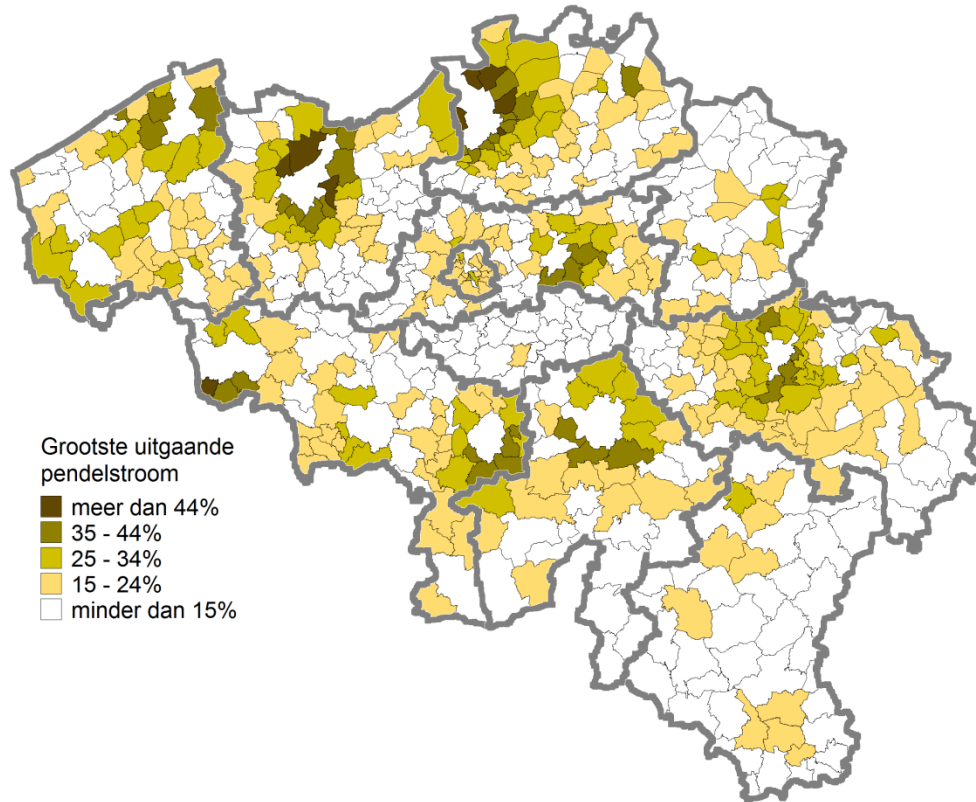
De tewerkstellingsplaats van loontrekkenden uit de licht gekleurde gebieden is anderzijds sterk verspreid. Het gaat hier om gemeenten die relatief weinig inwoners aan het werk stellen binnen de gemeentegrenzen, bijvoorbeeld wegens een beperkte arbeidsvraag, maar wel een relatief hoge uitgaande pendel kennen die geografisch sterk verspreid is.

In figuur 2 bouwen we verder op de uitgaande pendelstromen en bekijken we per gemeente de omvang van de grootste uitgaande pendelstroom (naar eenzelfde werkgemeente). Hierbij springen opnieuw de randgemeenten rond de grotere steden er tussenuit, vooral rond Antwerpen, Gent, Brugge, Leuven, Luik, Charleroi of Namen. De grootste pendelstroom uit deze randgemeenten is dan ook meestal deze naar die grotere stad.

In de gemeente Lovendegem, om een ander voorbeeld te gebruiken, bedraagt de grootste uitgaande pendelstroom 48,6%. Deze uitgaande pendelstroom is (vanzelfsprekend) gericht op de stad Gent. Bijna de helft van de loontrekkende bevolking van Lovendegem trekt naar de stad Gent voor de uitoefening van hun job.

Bij veel van deze randgemeenten is er een duidelijk verband tussen de concentratie-index en de omvang van de uitgaande pendelstroom: een grote uitgaande pendelstroom naar een 'knooppuntgemeente' gaat gepaard met een hoge concentratie-index. Voor de knooppuntgemeenten – de grotere (centrum)steden – geldt echter het omgekeerde: zij kennen wel een hoge concentratie-index omwille van het feit dat veel inwoners er ook werken (figuur 1), maar de uitgaande pendelstromen naar andere gemeenten zijn zeer beperkt (figuur 2).

Figuur 2. Grootste uitgaande pendelstroom (naar eenzelfde werkgemeente) in procent van de loontrekkende beroepsbevolking in de woongemeente (Belgische gemeenten, 2010)

Noot: voor een overzicht van de grootste uitgaande pendelstroom per Vlaamse gemeente, zie bijlage 1

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

2. Naar een afbakening van lokale arbeidsmarktgebieden

2.1. Methodologie

De resultaten uit figuur 2 vormen de opstap voor de methodologie die we hanteren om tot een afbakening te komen van lokale arbeidsmarktgebieden in België, gestoeld op de gemeentelijke uitgaande pendelstromen. We volgen hierin in grote mate Van Der Laan & Schalke (2001) die op dergelijke wijze lokale arbeidsmarkten afbakenden in Nederland.

Centrale doelstelling is om niet-overlappende clusters van gemeenten te bekomen die zich op basis van de uitgaande pendelstromen van hun werknemers in sterke mate concentreren op één of enkele werkgemeenten, de zogenaamde 'knooppuntgemeenten'. De bekomen clusters worden op die manier gekenmerkt door een zekere homogeniteit inzake pendelgerichtheid. Dit wil zeggen dat de verschillende gemeenten binnen een cluster zich in hoofdzaak richten op dezelfde knooppuntgemeente(n) voor de

tewerkstelling van hun inwoners. Voor de betreffende gemeenten vormt de ruimere cluster een ‘periferie’ of geografische zone waarbinnen de werkverplaatsingen van hun inwoners zich voornamelijk situeren. Met de afbakening van de lokale arbeidsmarktgebieden illustreren we dan ook het belang van deze ruimere regio voor de lokale werkzaamheid.

De gegevens die we voor deze oefening aanwenden komen uit de Vlaamse Arbeidsrekening 2010.³ De methodologie voor deze gemeentelijke clustering verloopt in verschillende stappen die op elkaar voortbouwen. Deze stappen worden uitgebreid toegelicht in de bijlage. Hier geven we een beknopte beschrijving.

In de eerste stap worden gemeenten geclusterd waarvan de grootste uitgaande pendelstroom zich richt op eenzelfde knooppuntgemeente. Zo worden alle gemeenten met een uitgaande pendelstroom van meer dan 15% naar een bepaalde werkgemeente gekoppeld aan deze werk- of knooppuntgemeente. Vervolgens worden eventuele clusters van gemeenten uit de eerste stap met elkaar geclusterd. Dit is met name het geval indien een gemeente die onder een cluster valt, zelf ook een knooppuntgemeente is van een andere cluster.

Overblijvende gemeenten worden daarna aan een bestaande cluster gekoppeld, indien er een duidelijke uitgaande pendelstroom bestaat naar de knooppuntgemeente of andere gemeenten binnen die cluster. Tevens kunnen meerdere – vaak kleinere – clusters van gemeenten worden samengevoegd indien aan bepaalde criteria wordt voldaan die betekenisvolle pendelstromen aangeven tussen deze clusters.

Tot slot brengen we nog de ‘zelfvoorziening’ of ‘self-containment’ van de geclusterde arbeidsmarktgebieden in rekening. Hierbij gaan we er van uit dat er binnen een arbeidsmarktgebied een voldoende groot aanbod aan jobs moet zijn voor de eigen bevolking. We leggen de lat hiervoor op 50%: minstens de helft van alle loontrekkenden die wonen in een bepaald arbeidsmarktgebied, moet ook binnen dat gebied aan het werk zijn. Dit betekent dat een cluster waar minder dan de helft van de loontrekkende bevolking binnen de eigen cluster werkt, aan een andere cluster gekoppeld wordt.⁴

2.2. Resultaat

Het eindresultaat van de clustering is een indeling van de Belgische gemeenten in 23 lokale arbeidsmarktgebieden. Deze arbeidsmarktgebieden groeperen in totaal 512 gemeenten of 87% van alle 589 Belgische gemeenten. 77 gemeenten kunnen, op basis van de pendelcriteria die werden gehanteerd in de methodologie, niet toegevoegd worden aan een cluster of ‘lokaal arbeidsmarktgebied’. Het betreft veelal landelijke gemeenten waarin onder de werknemers van die gemeenten geen eenduidige pendel-

³ Zie de websites van het Steunpunt WSE (www.steunpuntwse.be) en het Departement WSE (www.werk.be/cijfers) voor een overzicht van de beschikbare (pendel)gegevens

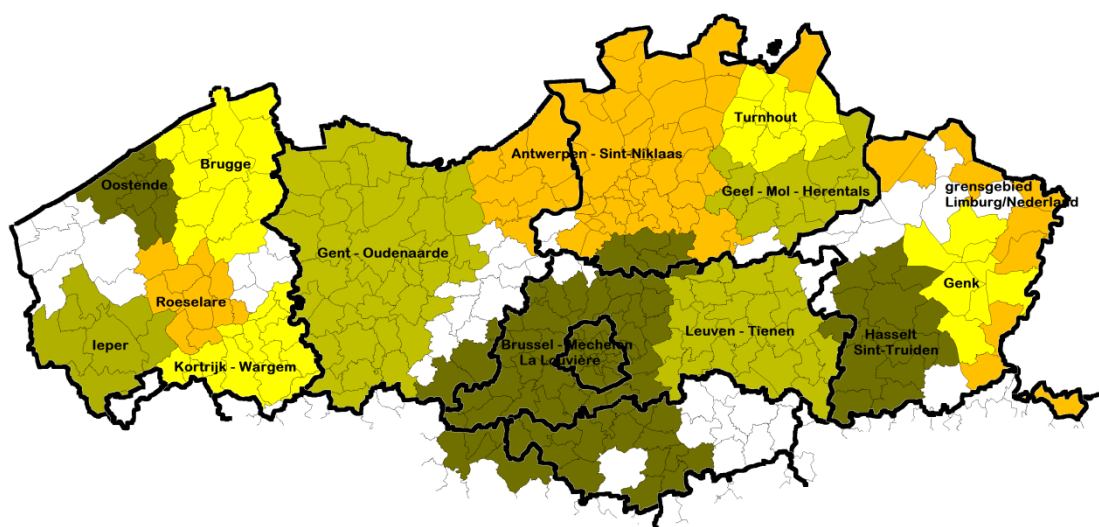
⁴ Voor meer toelichting over de gehanteerde methodologie, zie bijlage 1 van dit rapport.

beweging kan worden waargenomen. De plaatselijke loontrekkende bevolking is met andere woorden sterk verspreid aan het werk in (veel) verschillende werkgemeenten.

In figuur 3 en tabel 1 brengen we het resultaat voor de Vlaamse en Brusselse clusters van gemeenten in kaart. Over het Vlaams Gewest spreiden zich veertien lokale arbeidsmarktgebieden uit, inclusief het Brusselse gebied dat de gewestgrens overschrijdt en zich eveneens uitstrekt over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest. Behalve deze Brusselse cluster is er echter geen enkel lokaal arbeidsmarktgebied, noch vanuit Vlaanderen noch vanuit Wallonië, dat de gewestgrenzen oversteekt. Dit is op zich al een eerste vaststelling die de quasi afwezigheid van interregionale mobiliteit tussen Vlaanderen en Wallonië nogmaals bevestigt (zie ook FOD Economie, 2007).

Een andere vaststelling is dat de provinciegrenzen meestal ook een buitengrens vormen voor de lokale arbeidsmarktgebieden. Enkel de grootste arbeidsmarktgebieden Antwerpen-Sint-Niklaas en Brussel-Mechelen-La Louvière vormen hierop een uitzondering. Ook deze vaststelling sluit aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat gewest- en provinciegrenzen vaak een rem vormen voor pendelbewegingen (Persyn & Torfs, 2011; Persyn & Torfs, 2012).

Figuur 3. Resultaat clustering lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Over het Vlaamse grondgebied kunnen we in totaal veertien lokale arbeidsmarktgebieden onderscheiden die samen 269 gemeenten clusteren (87% van de 308 Vlaamse gemeenten). 39 Vlaamse gemeenten vonden geen plaats in een cluster op basis van de vooropgestelde criteria. Het gaat hier dan vooral over gemeenten in de Westhoek, gemeenten ten oosten van de provincie Oost-Vlaanderen en gemeenten in het noordwesten van de provincie Limburg.

Los van de Brusselse arbeidsmarktregio, vormt Antwerpen-Sint-Niklaas het grootste arbeidsmarktgebied, zowel in termen van aantal gemeenten als in termen van omvang van de loontrekkende beroepsbevolking (51 gemeenten; 514 600 loontrekkenden). Daarna volgen Gent-Oudenaarde (44 gemeenten; 319 500 loontrekkenden) en Leuven-Tienen (24 gemeenten; 152 200 loontrekkenden).

In de verdere bespreking zullen we het Brusselse arbeidsmarktgebied als geheel beschouwen, met inbegrip van de Brusselse en Waalse gemeenten. Deze cluster omvat 88 gemeenten en 758 400 loontrekkenden.

Tabel 1. Resultaat clustering lokale arbeidsmarktgebieden; aantal gemeenten en omvang loontrekkende beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar (Vlaamse & Brusselse clusters)

Lokaal arbeidsmarktgebied	Aantal gemeenten	Loontrekkende beroepsbevolking
Brussel – Mechelen – La Louvière	88	758 400
Antwerpen – Sint-Niklaas	51	514 600
Gent – Oudenaarde	44	319 500
Leuven – Tienen	24	152 200
Kortrijk – Waregem	15	118 600
Hasselt – Sint-Truiden	16	107 500
Brugge	12	106 100
Geel – Mol – Herentals	11	81 200
Genk	8	70 800
grensgebied Limburg/Nederland	10	64 900
Roeselare	10	61 000
Turnhout	9	57 200
Oostende	7	49 400
Ieper	8	31 800
<i>geen lokaal arbeidsmarktgebied</i>	39	248 100
Totaal	352	2 741 300

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Voor een overzicht van alle gemeenten per lokaal arbeidsmarktgebied, zie bijlage 2.

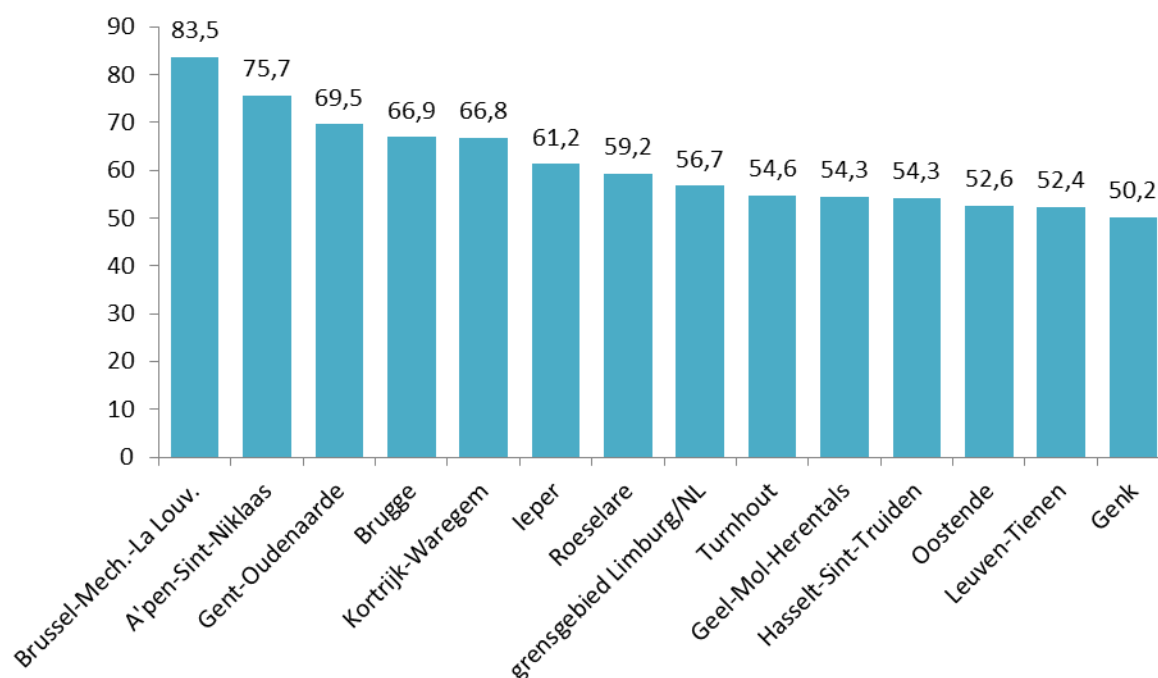
3. 'Zelfvoorziening' van de lokale arbeidsmarktgebieden

Uit de gehanteerde clustermethodologie volgt dat de bekomen lokale arbeidsmarktgebieden een relatief 'gesloten' karakter vertonen. Dit wil zeggen dat heel wat loontrekkende inwoners uit een cluster ook effectief binnen die cluster aan het werk zijn. Dit volgt enerzijds uit het feit dat we gemeenten net koppelen aan die knooppuntgemeente waar de meeste pendel naartoe gaat. Anderzijds stellen we in de methodiek ook voorop dat in een lokaal arbeidsmarktgebied meer dan de helft van de loontrekkende bevolking moet werken in een gemeente van de eigen cluster. Het aandeel niet-pendel, op clusterniveau, moet met andere woorden hoger zijn dan vijftig percent. Deze parameter van zelfvoorziening, ook wel de 'employment self-containment ratio' genoemd (Van Der Laan & Schalke, 2001), geeft een indicatie

van de mate waarin een lokaal arbeidsmarktgebied zelf voorziet in jobs voor de bevolking die er woont. Een hoge ratio betekent dat de lokale arbeidsmarkt relatief zelfvoorzienend of gesloten is. Een relatief groot aandeel van de 'eigen' bevolking werkt in dat geval binnen de regio. Een lagere ratio indiceert een beperktere zelfvoorziening, waardoor meer inwoners buiten de eigen regio (moeten) gaan werken.

In figuur 4 geven we een overzicht van de employment self-containment ratio's van onze clusters van gemeenten. Aangezien een ratio van minstens 50% een voorwaarde was om als 'lokaal arbeidsmarktgebied' te worden onderscheiden, liggen deze ratio's sowieso relatief hoog en betreft het steeds eerder gesloten arbeidsmarkten. Niettemin is er tussen de clusters van gemeenten of lokale arbeidsmarktgebieden onderling nog een aanzienlijke differentiatie in de mate van 'zelfvoorziening'.

Figuur 4. Aandeel (%) loontrekkende inwoners (vanaf 15 jaar) binnen de lokale arbeidsmarktgebieden dat ook werkt in het eigen lokale arbeidsgebied (2010)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Het grootste arbeidsmarktgebied, de regio Brussel-Mechelen-La Louvière, is tevens de meest gesloten regionale arbeidsmarkt: liefst 83,5% van de loontrekkende inwoners in deze regio werkt er ook (vooral in de gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Dit heeft ongetwijfeld te maken met een hoge concentratie van jobs in de regio. Op de tweede plaats komt Antwerpen-Sint-Niklaas, waar ruim driekwart van de inwoners werkt binnen de eigen regio (75,7%). Daarna volgen Gent-Oudenaarde (69,5%), Brugge (66,9%) en Kortrijk-Waregem (66,8%).

De regio rond Genk vormt het arbeidsmarktgebied met de laagste graad van zelfvoorziening. Maar net de helft van de inwoners heeft een job in eigen streek (50,2%). De andere helft van de inwoners in het Genkse arbeidsmarktgebied is dus elders aan het werk, vooral in de regio Hasselt (16% van de loontrekkende Genkse bevolking) of andere Limburgse gemeenten. Met de aangekondigde sluiting van Ford Genk in 2014, en het grote jobverlies voor de regio dat hiermee gepaard zal gaan, stelt zich hier dan ook de vraag in welke mate de huidige Genkse cluster van gemeenten betekenisvol zal blijven als apart lokaal arbeidsmarktgebied. Veel zal afhangen van de reconversie die opgezet wordt en de mate waarin deze er in slaagt om opnieuw lokale werkgelegenheid te creëren. Indien de herstructurering vooral zal leiden tot externe pendel (meer werknemers die elders gaan werken), dan zal de zelfvoorziening verder afnemen en vindt het Genkse arbeidsmarktgebied wellicht eerder aanhechting bij de nabijgelegen Hasseltse cluster.

Ook Leuven-Tienen (52,4%) en Oostende (52,6%) zijn relatief weinig zelfvoorzienend. Heel wat inwoners kijken uit naar een andere regio voor het uitoefenen van hun job. Loontrekkenden uit Leuven-Tienen kijken vooral uit naar het Brusselse, waar drie op de tien van hen aan het werk is (29,9%). Oostendse loontrekkenden trekken vooral naar de regio Brugge (19,5%).

4. Woon-werkafstand

Hoe vertaalt dit alles zich naar de woon-werkafstanden die werknemers overbruggen? Van inwoners in meer gesloten lokale arbeidsmarktgebieden kunnen we verwachten dat zij een eerder beperkte woon-werkafstand hebben, gezien een groot aandeel werknemers in de eigen regio werk heeft. Dit resulteert veelal in relatief korte pendelafstanden, al speelt de omvang van de regio eveneens een rol.

Afgaand op de resultaten uit figuur 5 blijkt dit inderdaad te kloppen. In deze figuur geven we de gemiddelde afstanden weer die pendelaars moeten overbruggen tussen hun woongemeente en hun werkgemeente. Merk wel op, de woon-werkafstanden hier zijn louter de afstanden – in vogelvlucht – tussen gemeenten, en dus geen pendelafstanden die pendelaars over de weg of per spoor afleggen. Het zegt dus enkel iets over de geografische nabijheid van woon- en werkgemeente, en niets over de ‘verkeerskundige’ nabijheid. Ook betreft het hier gestandaardiseerde afstanden tussen de ‘centra’ van twee gemeenten. De afstand wordt dus gemeten van centrum tot centrum. We houden met andere woorden geen rekening met de geografische locatie van de werkplaats binnen een gemeente. Dit wil zeggen dat we een zekere foutenmarge moeten inrekenen die afhankelijk is van de nabijheid van de werkplaats tot het gemeentecentrum. Evenmin wordt rekening gehouden met de pendelafstand die loontrekkenden afleggen binnen eenzelfde gemeente (intragemeentelijke pendel). Met andere woorden, de afstandsge-

gevens zoals hier geanalyseerd hebben enkel betrekking op de intergemeentelijke pendel, waarbij het gaat om pendelaars die wonen en werken in verschillende gemeenten.⁵

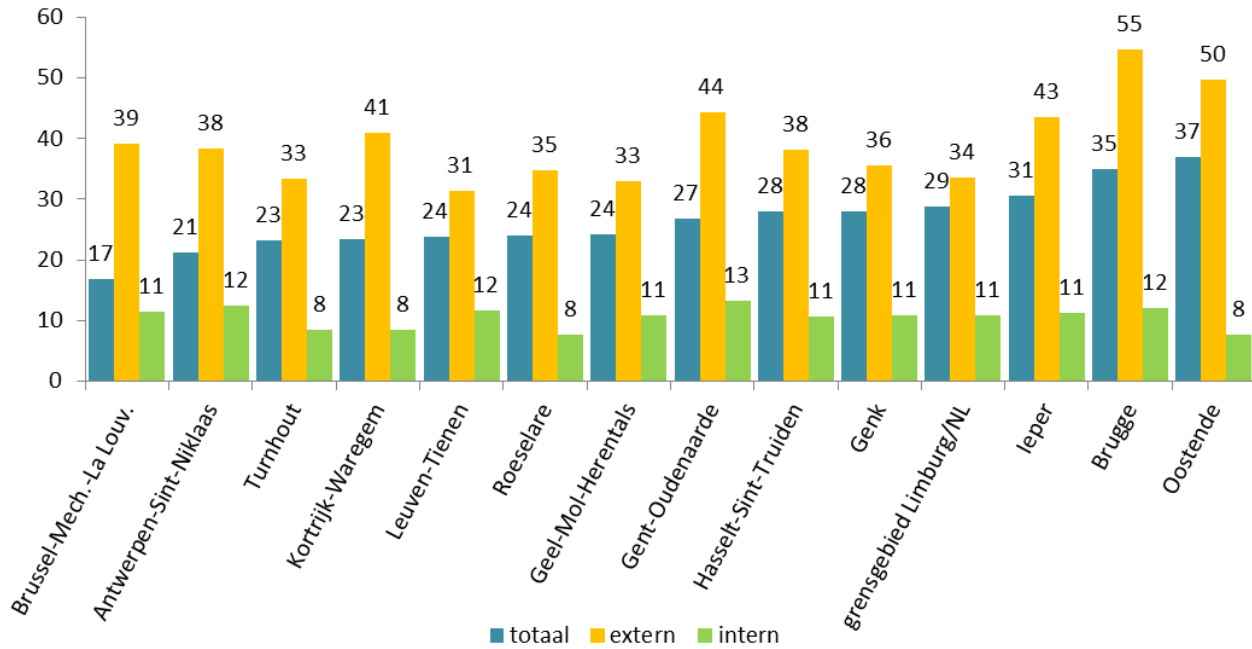
Naast de globale woon-werkafstand per arbeidsmarktgebied, onderscheiden we eveneens een interne en externe woon-werkafstand. De interne woon-werkafstand staat voor de pendel tussen gemeenten binnen het eigen arbeidsmarktgebied. De externe woon-werkafstand staat voor de pendel naar gemeenten buiten het eigen arbeidsmarktgebied.

Voor de Brusselse arbeidsmarktregio blijkt dat de totale gemiddelde woon-werkafstand van de intergemeentelijke pendelaars het kleinst is. Een pendelaar die woont in het arbeidsmarktgebied Brussel-Mechelen-La Louvière is gemiddeld 17 kilometer verwijderd van zijn werkplaats, ongeacht of deze werkplaats zich bevindt binnen of buiten de eigen arbeidsmarktregio.

De korte gemiddelde pendelafstand in het Brusselse is het gevolg van de geslotenheid van het Brusselse arbeidsmarktgebied. Dit betekent dat er relatief veel interne pendel is en weinig pendel naar andere clusters, waardoor de woon-werkafstanden eerder beperkt blijven. Bovendien heeft de interne pendel in belangrijke mate plaats tussen de verschillende kleine en nabijgelegen gemeenten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarbij het slechts over korte pendelafstanden gaat en waardoor de totale gemiddelde woon-werkafstand van de Brusselse cluster wordt gedrukt. De interne woon-werkafstand (11 km) – voor intergemeentelijke pendel binnen het eigen arbeidsmarktgebied – heeft in het geval van Brussel dan ook een groot gewicht op de totale gemiddelde woon-werkafstand. De externe woon-werkafstand, voor pendelaars die wonen in het gebied Brussel-Mechelen-La Louvière maar erbuiten werken, bedraagt 39 kilometer.

⁵ Gemeenten met een verschillende NIS-gemeentecode; met deelgemeenten wordt hier bijgevolg ook geen rekening gehouden. De afstandsgegevens zelf zijn afkomstig van de FOD Mobiliteit.

Figuur 5. Gemiddelde woon-werkafstand (in km) van intergemeentelijke pendelaars (woongemeente is niet werkgemeente) per lokaal arbeidsmarktgebied (2010) (gesorteerd volgens oplopende totale woon-werkafstand)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE, FOD Mobiliteit (bewerking Steunpunt WSE)

Ook in Antwerpen-Sint-Niklaas is de gemiddelde woon-werkafstand onder pendelaars met 21 kilometer relatief beperkt. Dit is eveneens te verklaren doordat er weinig pendel is naar andere clusters. Na Brussel-Mechelen-La Louvière was Antwerpen-Sint-Niklaas dan ook het meest gesloten arbeidsmarktgebied (zie figuur 4). In de arbeidsmarktgebieden Turnhout en Kortrijk-Waregem bedraagt de totale gemiddelde woon-werkafstand per pendelaar 23 kilometer, nog net onder het Vlaamse gemiddelde (24 km). In beide regio's is de 'interne' woon-werkafstand slechts acht kilometer, wat in deze gevallen ongetwijfeld het gevolg zal zijn van de eerder beperkte geografische omvang van deze clusters van gemeenten.

In de West-Vlaamse arbeidsmarktgebieden Oostende, Brugge en Ieper is de totale woon-werkafstand gemiddeld het grootst, wat vooral het gevolg is van de grote externe woon-werkafstand van werknemers die buiten het eigen arbeidsmarktgebied aan het werk zijn. Oostende noteert met 37 kilometer globaal de grootste woon-werkafstand. Hoewel de interne woon-werkafstand hier – mede omwille van de kleine geografische omvang van het gebied – slechts acht kilometer bedraagt, wordt de globale woon-werkafstand sterk omhoog gestuwd door de grote 'externe' woon-werkafstand van 50 kilometer. Loontrekkende pendelaars uit de regio Oostende die buiten het eigen arbeidsmarktgebied werken, overbruggen dus doorgaans een behoorlijk lange afstand tot hun werkplek. Bovendien wordt het effect van deze externe pendel versterkt doordat het hier over een arbeidsmarktgebied gaat met een beperkte mate van zelfvoorziening: ruim 47% van de loontrekkende inwoners in de regio Oostende is aan het werk buiten deze eigen regio (zie figuur 4).

In Brugge bedraagt de externe woon-werkafstand zelfs 55 kilometer, wat leidt tot een globale gemiddelde woon-werkafstand van 35 kilometer. Andere arbeidsmarktgebieden met een gemiddeld vrij grote woon-werkafstand zijn Ieper (31 kilometer), het grensgebied Limburg/Nederland (29 kilometer) en de regio's Genk (28 kilometer) en Hasselt-Sint-Truiden (28 kilometer). Blijkbaar kunnen we dus niet om de vaststelling heen dat de gemiddelde woon-werkafstanden het hoogst liggen in de 'uithoeken' van Vlaanderen: de West-Vlaamse en Limburgse regio's.

Ook de recent getroffen regio Genk kent een relatief grote gemiddelde woon-werkafstand. Toch is er nog enige marge wat betreft de 'externe' woon-werkafstand. De Genkse pendelaars die buiten het eigen gebied werken, overbruggen een gemiddelde afstand van 36 kilometer, tegenover 40 tot 50 kilometer in de West-Vlaamse regio's. Naast het creëren van nieuwe lokale werkgelegenheid, kan een verruiming van deze 'periferie' eveneens bijkomende jobkansen bieden voor de beroepsbevolking uit de Genkse cluster.

5. Belangrijkste arbeidsmarktprestaties

Laten we vervolgens een blik werpen op de belangrijkste arbeidsmarktprestaties van de lokale arbeidsmarktgebieden. In tabel 2 bekijken we de socio-economische structuur en berekenen we enkele kernindicatoren (voor 2010) die ons een idee geven van het arbeidsmarktprofiel van de lokale arbeidsmarktgebieden.

Voor de beste scorende gebieden op vlak van arbeidsparticipatie, werkzaamheid en werkloosheid moeten we in West-Vlaanderen zijn. In vier van de vijf West-Vlaamse clusters (Roeselare, Ieper, Kortrijk-Waregem en Brugge) lag de activiteitsgraad – het aandeel inwoners dat actief is op de arbeidsmarkt, als werkende of werkzoekende – rond 72% à 73%. Hiermee behaalden zij op clusterniveau de hoogste scores. Een zelfde positionering zien we voor de werkzaamheidsgraad (rond 68% en meer) en de werkloosheidsgraad (6% of minder). Het lokale arbeidsmarktgebied Oostende vormt hierbij echter een uitzondering en scoorde op deze indicatoren duidelijk (veel) minder goed.

Tabel 2. Socio-economische structuur van de bevolking (15-64 jaar) en arbeidsmarktindicatoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2010)

	Werkend (n)	Nwwz (n)	Inactief (n)	Activiteits- graad (%)	Werkzaam- heidsgraad (%)	Werkloos- heidsgraad (%)	Jobratio (aantal jobs / 100 inw.)
Brussel - Mechelen - La Louv.	914 000	162 200	546 400	66,3	56,3	15,1	78,4
Antwerpen - Sint-Niklaas	608 000	59 300	284 100	70,1	63,9	8,9	69,9
Gent - Oudenaarde	381 000	29 600	156 200	72,4	67,2	7,2	69,9
Leuven - Tienen	175 700	10 100	74 100	71,5	67,6	5,5	62,0
Kortrijk - Waregem	142 600	9 200	57 300	72,6	68,2	6,0	75,0
Hasselt - Sint-Truiden	127 400	9 500	55 800	71,0	66,1	6,9	69,5
Brugge	132 000	7 800	54 900	71,8	67,8	5,6	73,5
Geel - Mol - Herentals	93 200	6 700	39 300	71,8	67,0	6,7	67,8
Genk	81 900	9 300	45 400	66,8	60,0	10,2	61,9
grensgebied Limburg/NL	76 100	5 700	37 900	68,3	63,5	7,0	50,2
Roeselare	75 100	3 800	28 500	73,4	69,9	4,8	79,0
Turnhout	66 600	5 200	28 000	71,9	66,7	7,2	65,9
Oostende	59 100	5 500	28 700	69,3	63,4	8,5	56,4
Ieper	40 300	2 400	15 900	72,9	68,8	5,6	71,9
Overige gemeenten (VL)	294 100	19 800	124 000	71,7	67,2	6,3	58,1
VLAAMS GEWEST	2 720 600	208 200	1 192 700	71,1	66,0	7,1	67,1

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Het (ruime) arbeidsmarktgebied Brussel-Mechelen-La Louvière bengelde op vlak van deze arbeidsmarktprestaties duidelijk achteraan. Net twee derde van de bevolking op arbeidsleeftijd (66,3%) was er als werkende of werkzoekende actief op de arbeidsmarkt; 56,3% was effectief aan het werk en de werkloosheidsgraad liep op tot liefst 15%. Weliswaar zijn deze arbeidsmarktprestaties een (lichte) onderschatting omdat we hier geen rekening houden met de internationale tewerkstelling in Brussel, maar ook wanneer we deze groep werkenden erbij ramen verandert dit niet veel aan de benarde positie van deze cluster.

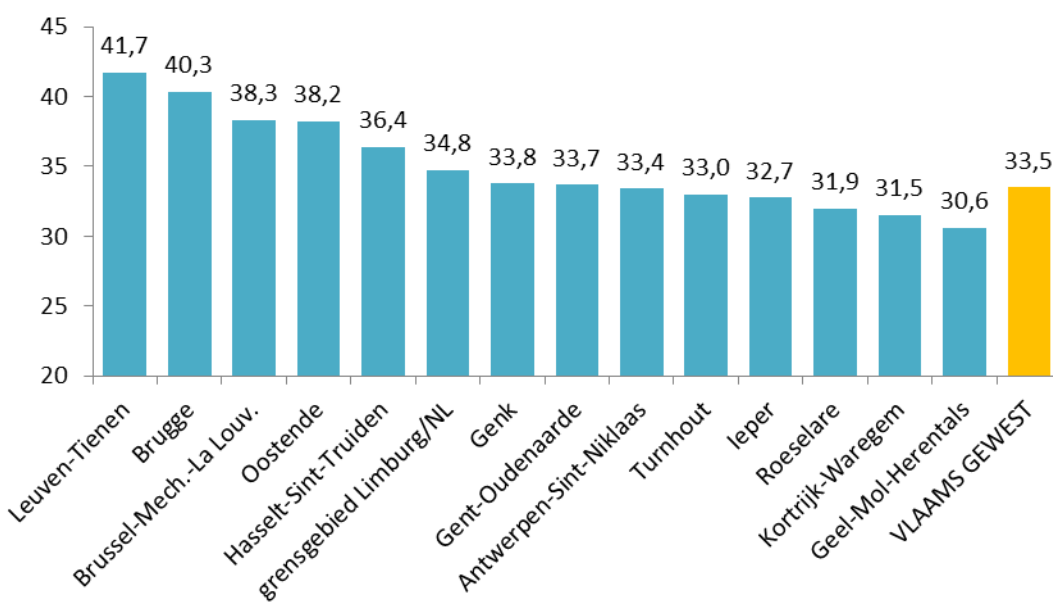
Maken we abstractie van het Brusselse arbeidsmarktgebied, dan is de Genkse regio de rode lantaarn van alle Vlaamse arbeidsmarktgebieden. Het Genkse arbeidsmarktgebied kende met 66,8% de laagste activiteitsgraad, had tevens de laagste werkzaamheidsgraad (60%) en tegelijk ook de hoogste werkloosheidsgraad (10,2%). Op een beroepsbevolking van 91 200 personen telde de regio in 2010 gemiddeld 9 300 niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Eind november 2012 telde het Genkse arbeidsmarktgebied ongeveer 8 800 nwwz. Het huidige aantal werkzoekenden ligt hiermee in de grootteorde van het aantal banen dat bij Ford en haar toeleveringsbedrijven op de tocht staan. De Genkse regio staat dan ook voor de immense uitdaging om de werkzoekendenpopulatie in de streek binnen de perken te houden, zeker gezien de jobs in de regio ook niet breed gezaaid zijn. Zo bedroeg de jobratio in 2010 in het Genkse arbeidsmarktgebied slechts 61,9. Dit betekent dat er per honderd inwoners op arbeidsleeftijd ongeveer 62 jobs werden geteld, wat in vergelijking met de andere arbeidsmarktgebieden in Vlaanderen aan de lage kant is (tabel 2). Het naburige Hasseltse arbeidsmarktgebied biedt met een jobratio van 69,6 betere perspectieven.

6. Economische specialisatie

De economische specialisatie drukken we uit als de verhouding van het aantal jobs in de vijf (in omvang) belangrijkste economische sectoren in een lokaal arbeidsmarktgebied ten opzichte van het totaal aantal jobs in die regio (zie ook Bral et al, 2011). Onder jobs verstaan we de vervulde arbeidsplaatsen bij de in het lokale arbeidsmarktgebied gevestigde bedrijfseenheden. Naast de loontrekkende jobs gaat het hierbij ook om jobs voor zelfstandigen en helpers. Voor de afbakening van de sectoren maken we gebruik van de Nace-Bel-nomenclatuur op twee digits (Rev. 2).

Op Vlaams niveau waren de vijf belangrijkste sectoren – uitgedrukt in aantal jobs – goed voor een derde van het totaal aantal jobs (33,5%). De meeste jobs vinden we in de kleinhandel (8,7% van alle Vlaamse jobs) en de onderwijssector (8,3%), gevolgd door de openbare besturen (5,7%), de groothandel (5,5%) en de gezondheidszorg (5,4%).

Figuur 6. Economische specialisatie: aandeel (%) van de top-5 van grootste sectoren (in jobs) op het totaal aantal jobs in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

De hoogste mate van economische specialisatie vinden we in het lokale arbeidsmarktgebied Leuven-Tienen. In deze regio was de top vijf van sectoren met het hoogst aantal jobs samen goed voor 41,7% van alle arbeidsplaatsen. Met de aanwezigheid van de Leuvense universiteit en hogescholen mag het niet verbazen dat de onderwijssector er de meeste jobs telt (13,1% van alle jobs), gevolgd door de gezondheidszorg (8,9%) (tabel 3). Ook in de regio Brugge is de top vijf van grootste sectoren goed voor vier op de tien jobs (40,3%). Hier voeren de kleinhandel (10% van alle jobs) en de openbare besturen (8,9%)

het lijstje aan. In de lokale arbeidsmarktgebieden Brussel-Mechelen-La Louvière en Oostende ligt de economische specialisatie op ongeveer 38%, nog bijna vijf procentpunten boven het Vlaams gemiddelde.

De economische specialisatie ligt het laagst in het arbeidsmarktgebied Geel-Mol-Herentals, waar de vijf belangrijkste sectoren samen goed zijn voor slechts drie op de tien jobs (30,6%). De onderwijssector telde hier het meeste jobs (7,8%), gevolgd door de kleinhandel (7,6%) en de groothandel (5,8%). Ook in de regio's Kortrijk-Waregem, Roeselare en Ieper blijft de economische specialisatie eerder beperkt.

Tabel 3. Economische specialisatie: (aandeel van) de top-5 van grootste sectoren (in jobs) in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)

	Totaal aantal jobs	Top 5	Top vijf (Nace-sectoren)				
			Nace 84	Nace 85	Nace 47	Nace 46	Nace 86
Brussel – Mechelen – La Louv.	1 271 328	487 416	Nace 84	Nace 85	Nace 47	Nace 46	Nace 86
%	100,0	38,3	11,2	8,3	7,8	6,2	5,0
Antwerpen – Sint-Niklaas	664 972	221 994	Nace 47	Nace 85	Nace 46	Nace 84	Nace 86
%	100,0	33,4	8,8	7,9	6,3	5,4	5,0
Gent – Oudenaarde	396 253	133 394	Nace 85	Nace 47	Nace 86	Nace 84	Nace 88
%	100,0	33,7	9,7	7,8	6,3	5,6	4,3
Leuven - Tienen	161 071	67 146	Nace 85	Nace 86	Nace 47	Nace 84	Nace 88
%	100,0	41,7	13,1	8,9	7,8	6,3	5,6
Kortrijk – Waregem	156 957	49 463	Nace 47	Nace 85	Nace 13	Nace 46	Nace 43
%	100,0	31,5	7,8	7,4	5,8	5,5	5,0
Hasselt – Sint-Truiden	133 949	48 705	Nace 85	Nace 47	Nace 84	Nace 86	Nace 88
%	100,0	36,4	9,3	8,1	7,2	5,9	5,8
Brugge	143 095	57 725	Nace 47	Nace 84	Nace 85	Nace 86	Nace 56
%	100,0	40,3	10,0	8,9	8,0	7,6	5,7
Geel – Mol – Herentals	94 360	28 880	Nace 85	Nace 47	Nace 46	Nace 43	Nace 78
%	100,0	30,6	7,8	7,6	5,8	4,8	4,6
Genk	84 588	28 552	Nace 47	Nace 85	Nace 29	Nace 78	Nace 86
%	100,0	33,8	7,9	7,7	7,1	5,6	5,5
grensgebied Limburg/NL	60 107	20 892	Nace 85	Nace 47	Nace 25	Nace 86	Nace 43
%	100,0	34,8	8,9	8,6	6,6	5,6	5,1
Roeselare	84 849	27 105	Nace 47	Nace 10	Nace 85	Nace 86	Nace 78
%	100,0	31,9	7,9	6,6	6,6	5,6	5,4
Turnhout	65 788	21 692	Nace 85	Nace 47	Nace 84	Nace 21	Nace 46
%	100,0	33,0	8,5	7,7	6,9	5,1	4,8
Oostende	52 569	20 088	Nace 47	Nace 85	Nace 84	Nace 56	Nace 86
%	100,0	38,2	11,1	7,8	6,9	6,2	6,1
Ieper	42 166	13 804	Nace 01	Nace 47	Nace 85	Nace 10	Nace 86
%	100,0	32,7	7,7	7,3	6,6	6,1	5,0
VLAAMS GEWEST	2 765 019	926 260	Nace 47	Nace 85	Nace 84	Nace 46	Nace 86
%	100,0	33,5	8,7	8,3	5,7	5,5	5,4

Noot (verklaring Nace-codes): Nace 01: landbouw – Nace 10: voeding – Nace 13: textiel – Nace 21: farmaceutische industrie – Nace 25: metaal – Nace 29: automobielsector – Nace 43: gespecialiseerde bouw – Nace 46: groothandel – Nace 47: kleinhandel – Nace 56: eet- en drinkgelegenheden – Nace 78: uitzendsector – Nace 84: openbare besturen – Nace 85: onderwijs – Nace 86: gezondheidszorg – Nace 88: maatschappelijke dienstverlening (zonder huisvesting)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Globaal genomen, over alle lokale arbeidsmarktgebieden heen, zijn er twee sectoren die in alle regio's binnen de top vijf van het aantal jobs voorkomen: de onderwijssector (Nace 85) en de kleinhandel (Nace 47). Daarnaast komen in bijna alle regio's ook de openbare besturen (Nace 84) en de gezondheidszorg (Nace 86) voor bij de grootste sectoren. Het gaat hierbij telkens om sectoren met een sterke lokale inbedding en een dienstverlening gericht op inwoners uit de nabije omgeving. In een vijftal lokale arbeidsmarktgebieden vinden we verder ook de groothandel (Nace 46) en de maatschappelijke dienstverlening (Nace 88) terug in de top vijf (tabel 3).

Overige sectoren komen op basis van het aantal aanwezige jobs minder vaak voor. De uitzendsector (Nace 78) vinden we nog in drie regio's terug in de top vijf van grootste sectoren, namelijk in Geel-Mol-Herentals, Genk en Roeselare, net zoals de gespecialiseerde bouw (cf. bouwinstallatie, afwerking) (Nace 43), in Kortrijk-Waregem, Geel-Mol-Herentals en het grensgebied in Limburg met Nederland. De horeca-sector (Nace 56) vinden we enkel terug in de top vijf in de kustregio's Brugge en Oostende. De voedingssector (Nace 10) is dan weer een belangrijke jobverschaffer in Ieper en Roeselare.

Ander sectoren zijn op basis van hun werkgelegenheid slechts in één regio terug te vinden als grote sector. Deze bepalen vaak de typische economische structuur van hun regio. In Genk denken we hierbij aan de – intussen afkalvende – automobielsector (Nace 29), in Kortrijk-Waregem aan de textielindustrie (Nace 13), in Turnhout aan de chemie (Nace 21), in grensregio Limburg/Nederland aan de metaalsector (Nace 25) en tot slot aan de landbouw (Nace 01) in Ieper.

7. Hoogtechnologische en kennisintensieve werkgelegenheid

Een andere indicator die meer inzicht biedt in de sectorale inbedding in de lokale arbeidsmarktgebieden is de werkgelegenheid in de medium- en hoogtechnologische industrie (MHT industrie) en kennisintensieve hoogtechnologische diensten (KI HT diensten), sectoren die – onder andere binnen het Pact 2020 – worden beschouwd als speerpuntsectoren voor de toekomst. Voor de afbakening van deze kennissectoren maken we dan ook gebruik van de definitie die in het kader van het Pact 2020 naar voor geschoven wordt⁶ en gebaseerd is op de Eurostat-classificatie (SVR, 2012).⁷ De indeling is opnieuw gebaseerd op de Nace-Bel activiteitenomenclatuur op twee digits (Rev. 2) (zie bijlage 3). Enige nuance bij deze indicator is echter dat ze weliswaar een idee geeft van het innovatieve en kennisintensieve karakter van de regionale economische structuur op sectorniveau, maar dat dit niet noodzakelijk betekent dat alle – of de meeste – jobs in deze sectoren ook altijd (hoog)technologisch of kennisintensief zijn.

Gemiddeld in het Vlaams gewest behoorde in 2010 6,3% van de jobs tot de 'medium- of hoogtechnologische industrie' of 'kennisintensieve hoogtechnologische diensten'. De jobs in de hoogtechnologische

⁶ In dit rapport maken we gebruik van administratieve gegevens uit de Vlaamse Arbeidsrekening, terwijl de monitoring van het Pact 2020 gebaseerd is op de Enquête naar de Arbeidskrachten van de FOD Economie

⁷ Zie Studiedienst Vlaamse Regering (2012) en http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/High-tech_statistics

industrie vormen het kleinste aandeel (0,7%). De medium hoogtechnologische industrie is goed voor 3,7% van alle jobs in Vlaanderen, en de kennisintensieve hoogtechnologische dienstensectoren voor 1,8% (figuur 6 & tabel 4).

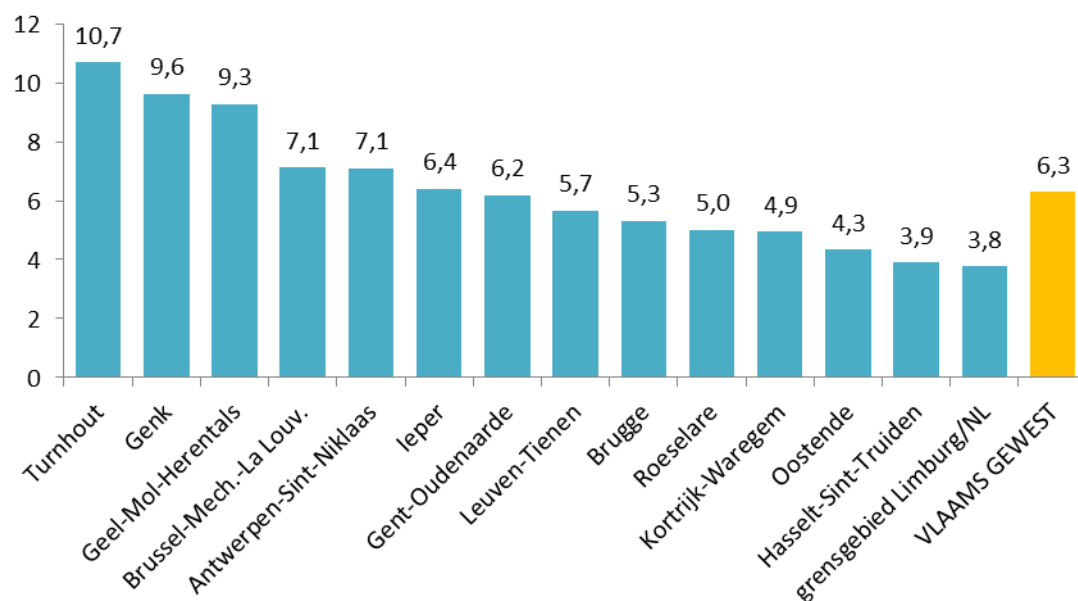
Van de verschillende lokale arbeidsmarktgebieden kent de regio Turnhout het hoogste aandeel jobs in (medium) hoogtechnologische sectoren (10,7% in 2010). Dit is vooral het gevolg van het hoge aantal jobs in de farmaceutische sector, met de aanwezigheid van Janssens Pharmaceutica.⁸ Alleen al de hoogtechnologische industrie – waar de farmaceutische sector deel van uitmaakt – was in de regio goed voor 5,1% van de werkgelegenheid (tabel 4). Ook in Genk was anno 2010 bijna één op tien (9,6%) van de jobs te situeren in (medium) hoogtechnologische sectoren. Dit heeft dan weer alles te maken met de belangrijke inbedding van de automobielsector door de aanwezigheid van Ford Genk en haar toeleveringsbedrijven. De automobielsector was in 2010 goed voor liefst 7,1% van alle jobs in de Genkse regio. Het hoeft evenwel geen betoog dat door de aangekondigde sluiting van Ford Genk dit aandeel drastisch zal dalen en de regio een groot deel van haar (medium) hoogtechnologische industrie zal verliezen.

De regio Geel-Mol-Herentals sluit de top drie af van lokale arbeidsmarktgebieden met een hoog aandeel arbeidsplaatsen in (medium) hoogtechnologische sectoren (9,3%). Dit is enerzijds het gevolg van een hoger dan gemiddeld aandeel jobs in de medium hoogtechnologische industrie (onder andere de automobielsector en chemie) (5,4%) en anderzijds van een behoorlijk aandeel jobs in de hoogtechnologische industrie (onder andere farmaceutische sector) (1,8%).

Het lokale arbeidsmarktgebied Brussel-Mechelen-La Louvière (7,1%) wordt dan weer gekenmerkt door een belangrijk aandeel werkgelegenheid in de kennisintensieve hoogtechnologische diensten (4,5%), zoals de telecommunicatie en informatica.

De regio's met een beperkte werkgelegenheid in (medium) hoogtechnologische sectoren zijn tot slot het grensgebied Limburg/Nederland (3,8%), Hasselt-Sint-Truiden (3,9%), Oostende (4,3%), Kortrijk-Waregem (4,9%) en Roeselare (5,0%).

⁸ Voor de detailgegevens van het aantal/aandeel jobs binnen de (medium) hoogtechnologische industrie en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten op Nace 2-digit niveau, zie bijlage 3

Figuur 7. Aandeel (%) jobs in de medium- en hoogtechnologische industrie (MHI industrie) en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten (KI HT diensten) in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Tabel 4. Aantal/aandeel jobs in de hoogtechnologische (HT) industrie, medium hoogtechnologische (MHT) industrie en de kennisintensieve hoogtechnologische (KI HT) diensten in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse en Brusselse clusters; 2010)

	HT industrie		MHT industrie		KI HT diensten		Totaal (M)HT	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Turnhout	3 343	5,1	3 069	4,7	621	0,9	7 033	10,7
Genk	652	0,8	7 084	8,4	406	0,5	8 142	9,6
Geel - Mol - Herentals	1 688	1,8	5 110	5,4	1 963	2,1	8 761	9,3
Brussel - Mech. - La Louv.	13 556	1,1	19 421	1,5	57 519	4,5	90 496	7,1
Antwerpen - Sint-Niklaas	5 558	0,8	31 313	4,7	10 341	1,6	47 212	7,1
Ieper	663	1,6	1 777	4,2	263	0,6	2 703	6,4
Gent - Oudenaarde	1 589	0,4	15 675	4,0	7 265	1,8	24 529	6,2
Leuven - Tienen	659	0,4	3 689	2,3	4 771	3,0	9 119	5,7
Brugge	1 298	0,9	5 063	3,5	1 250	0,9	7 611	5,3
Roeselare	189	0,2	3 138	3,7	932	1,1	4 259	5,0
Kortrijk - Waregem	1 751	1,1	4 342	2,8	1 670	1,1	7 763	4,9
Oostende	240	0,5	1 762	3,4	279	0,5	2 281	4,3
Hasselt - Sint-Truiden	122	0,1	2 461	1,8	2 628	2,0	5 211	3,9
grensgebied Limburg/NL	144	0,2	1 944	3,2	182	0,3	2 270	3,8
VLAAMS GEWEST	19 736	0,7	103 642	3,7	51 092	1,8	174 470	6,3

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Voor de detailgegevens van het aantal/aandeel jobs binnen de (medium) hoogtechnologische industrie en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten op Nace 2-digit niveau, zie bijlage 3.

In wat volgt delen we *alle* jobs in volgens het technologisch of kennisniveau van de sector waartoe ze behoren. Naast de (medium) hoogtechnologische en kennisintensieve sectoren, onderscheiden we nu ook de (medium) laagtechnologische en de minder kennisintensieve sectoren.

Op Vlaams niveau zagen we tussen 2007 en 2010, ongeacht het technologische niveau van de industriële sectoren een achteruitgang van het aantal jobs, vooral tijdens de crisisjaren 2009-2010. In de hoog- en medium hoogtechnologische sectoren was deze achteruitgang evenwel heel wat meer uitgesproken dan in de laag- en vooral medium laagtechnologische sectoren (tabel 5). In de hoogtechnologische industrie-sectoren (farmaceutische sector en informatica/elektrische producten) kromp het aantal jobs tussen 2007 en 2010 met -15,8%; in de medium hoogtechnologische industrie (waaronder de automobielsector en chemie) met -11,5%. In de laagtechnologische industriële sectoren (met onder andere de voeding en textiel) ging de werkgelegenheid in Vlaanderen met -8,6% achteruit. In de medium technologische industrie (met bijvoorbeeld de metaalsector) bleef de krimp beperkt tot -3,6%.

Tabel 5. Evolutie van het aantal jobs volgens technologisch niveau van de industriële sectoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2007-2010)⁹

	Hoog-technologisch		Medium hoogtechnologisch		Medium laagtechnologisch		Laagtechnologisch	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Brussel - Mech. - La Louv.	-477	-3,4	-3 504	-15,3	+377	+1,9	-2 462	-8,6
Antwerpen - Sint-Niklaas	-284	-4,9	-4 604	-12,8	-643	-2,4	-1 877	-7,4
Gent - Oudenaarde	-371	-18,9	-774	-4,7	-2 234	-12,0	-2 146	-8,3
Leuven – Tienen	-104	-13,6	-147	-3,8	+89	+3,5	-493	-7,7
Kortrijk - Waregem	-411	-19,0	-551	-11,3	+537	+6,1	-3 643	-15,8
Hasselt - Sint-Truiden	-29	-19,2	-769	-23,8	+413	+9,0	-309	-5,9
Brugge	-227	-14,9	-278	-5,2	-80	-2,8	-712	-11,1
Geel - Mol - Herentals	+67	+4,1	-1 167	-18,6	+153	+2,5	-385	-6,7
Genk	-61	-8,6	-1 327	-15,8	-366	-5,1	-239	-5,3
grensgebied Limburg/NL	-43	-23,0	-157	-7,5	-792	-10,1	-397	-9,5
Roeselare	-138	-42,2	-347	-10,0	-438	-8,0	-268	-2,6
Turnhout	-666	-16,6	-682	-18,2	-155	-6,0	-188	-3,3
Oostende	-13	-5,1	-28	-1,6	+19	+2,1	-151	-7,3
leper	-16	-2,4	-410	-18,7	+161	+10,0	-325	-7,9
VLAAMS GEWEST	-3 695	-15,8	-13 465	-11,5	-4 119	-3,6	-13 938	-8,6

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Op regionaal niveau zien we verhoudingsgewijs vooral een grote terugval van de *hoogtechnologische* industrie in de lokale arbeidsmarktgebieden Roeselare (-42,2%) en het Limburgse grensgebied met Nederland (-23,0%). In absolute cijfers gaat het evenwel om een zeer beperkt aantal jobs waardoor de impact van deze regio's op het Vlaams gemiddelde klein is. De grotere aantallen jobs die in deze categorie wel een impact hebben op de globale krimp vinden we terug in de regio's Turnhout (-666 jobs; -16,6%), Brussel-Mechelen-La Louvière (-477 jobs; -3,4%) en Kortrijk-Waregem (-411 jobs; -19%). De regio Geel-

⁹ Voor de classificatie van de technologie- en kennissectoren met bijhorende Nace-Bel-sectoren, zie bijlage 3

Mol-Herentals is het enige lokale arbeidsmarktgebied waar de jobs in de hoogtechnologische industrie steeg (+4,1%), hoewel het hier in absolute aantallen slechts over een kleine honderd jobs gaat.

Het verlies aan jobs in de *medium hoogtechnologische* industrie zien we verhoudingsgewijs vooral in Hasselt (-769 jobs; -23,8%), Leper (-410 jobs; -18,7%) en Geel-Mol-Herentals (-1 167; -18,6%). De regio Antwerpen-Sint-Niklaas (-4 604 jobs; -12,8%) heeft door het hoge aantal verloren jobs evenwel de grootste impact op de globale krimp van deze industrie in Vlaanderen. Het gaat hierbij grotendeels over een jobverlies in de automobielsector. In regio's Oostende, Leuven-Tienen en Gent-Oudenaarde kon men de terugval van deze categorie jobs beperkt houden (tot minder dan vijf procent).

In de *medium laagtechnologische* industrie gingen er in verhouding beduidend minder jobs verloren tussen 2007 en 2010, op uitzondering van de regio Gent-Oudenaarde waar het aantal jobs in deze categorie daalde met -12%, waar neerkwam op een nettoverlies van 2 234 jobs, en dit vooral in de metaalverwerkende sectoren. In andere regio's bleef het aantal arbeidsplaatsen in de medium laagtechnologische sectoren toenemen, zoals in Leper (+10%), Hasselt-Sint-Truiden (+9%) en Kortrijk-Waregem (+6,1%).

Het aantal jobs in de *laagtechnologische* industrie ging er in alle regio's op achteruit, maar in verhouding het sterkst in de regio Kortrijk-Waregem (-3 643 jobs; -15,8%) en het Brugse (-712 jobs; -11,1%). Het ging hierbij vooral om een afslanking van de werkgelegenheid in de kleding- en textielindustrie. In de regio's Roeselare en Turnhout bleef de werkgelegenheidskrimp in deze laagtechnologische sectoren eerder beperkt.

Het aantal jobs in de dienstensectoren bleef in tegenstelling tot de industrie globaal genomen stijgen (tabel 6). Deze stijging was in de kennisintensieve dienstensectoren (zoals het onderwijs, de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstenverlening, maar ook openbare besturen, zakelijke diensten en financiële diensten) al iets sterker dan in de minder kennisintensieve diensten (zoals de groot- en kleinhandel of de horeca). Op Vlaams niveau ging de werkgelegenheid in de kennisintensieve dienstensectoren er met 5,9% op vooruit in de periode 2007-2010. In de minder kennisintensieve diensten was dit 4,4%.

In de regio's Roeselare (+2 539 jobs; +8,8%), Hasselt-Sint-Truiden (+4 915; +8,6%) en Geel-Mol-Herentals (+2 672; +8,5%) steeg het aantal jobs in de *kennisintensieve dienstensectoren* verhoudingsgewijs het sterkst. In absolute aantallen waren het echter vooral de lokale arbeidsmarktgebieden Brussel-Mechelen-La Louvière (+27 929 jobs; +4,3%), Antwerpen-Sint-Niklaas (+14 259; +5,4%) en Gent-Oudenaarde (+12 235; +7,4%) die het meest gewicht in de Vlaamse schaal legden. Het ging hierbij dan in de eerste plaats over zakelijke dienstverlening en – vooral – openbare diensten, terwijl de financiële diensten er wel op achteruit gingen. De regio Leper was de enige waar de werkgelegenheid in de kennisintensieve dienstensectoren eerder stabiel bleef. Voor wat betreft de *minder kennisintensieve dienstensectoren* zien we dat vooral de regio Hasselt-Sint-Truiden (+4 005 jobs; +10,4%) er tussen 2007 en 2010 op vooruit bleef gaan.

Tabel 6. Evolutie van het aantal jobs volgens kennisniveau van de dienstensectoren in de lokale arbeidsmarktgebieden (Vlaamse & Brusselse clusters; 2007-2010)¹⁰

	Kennisintensief		Minder kennisintensief	
	(n)	(%)	(n)	(%)
Brussel - Mech. - La Louv.	+27 929	+4,3	+12 648	+3,0
Antwerpen - Sint-Niklaas	+14 259	+5,4	+9 484	+4,2
Gent - Oudenaarde	+12 235	+7,4	+6 053	+5,5
Leuven - Tienen	+5 994	+7,0	+1 548	+3,6
Kortrijk - Waregem	+1 435	+2,5	+3 094	+7,2
Hasselt - Sint-Truiden	+4 915	+8,6	+4 005	+10,4
Brugge	+3 034	+4,9	+1 552	+3,3
Geel - Mol - Herentals	+2 672	+8,5	+1 861	+6,6
Genk	+1 428	+4,8	+1 646	+6,9
grensgebied Limburg/NL	+1 204	+6,0	+427	+2,4
Roeselare	+2 539	+8,8	+784	+3,4
Turnhout	+1 569	+6,5	+482	+2,8
Oostende	-126	-0,6	+637	+3,1
Ieper	371	+2,4	+983	+9,4
VLAAMS GEWEST	+65 500	+5,9	+38 350	+4,4

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

8. Samenvatting

Op basis van de uitgaande pendelstromen van werknemers op gemeentelijk niveau kunnen we veertien lokale arbeidsmarktgebieden in Vlaanderen onderscheiden. Deze lokale arbeidsmarktgebieden zijn te beschouwen als clusters van gemeenten waarvan de loontrekkende bevolking zich voor de uitoefening van hun job richt op één of enkele werkgemeenten, doorgaans grotere steden met een grote concentratie aan jobs. Eigen aan deze lokale arbeidsmarktgebieden is dat ze een relatief hoge mate van 'zelfvoorziening' hebben. Dit duidt erop dat heel wat loontrekkende inwoners uit een cluster ook effectief binnen die cluster aan het werk zijn. Vooral in de Brusselse en Antwerpse cluster is dit in grote mate het geval. Bovendien vertaalt een grote mate van 'zelfvoorziening' zich ook in kortere woon-werkafstanden.

De graad van zelfvoorziening is het laagst in het lokale arbeidsmarktgebied rond Genk. Maar net de helft van de inwoners werkt er ook in de eigen streek. Dit volgt onder meer uit de eerder lage jobratio in deze regio (61,9), wat betekent dat de lokale werkgelegenheid er relatief beperkt is (in verhouding tot de bevolking). Daarbij komt dat het Genkse arbeidsmarktgebied nu al het meest kwetsbare is, met een relatief lage werkzaamheidsgraad (60%) en hoge werkloosheidsgraad (10,2%) in vergelijking met de andere Vlaamse arbeidsmarktgebieden. De West-Vlaamse arbeidsmarktgebieden Roeselare, Ieper en Kortrijk-Waregem scoren wat betreft arbeidsmarktdeelname en werkzaamheid het best, met activiteitsgraden rond 73%, werkzaamheidsgraden tegen de 70% en werkloosheidsgraden rond 5% à 6%.

¹⁰ Voor de classificatie van de technologie- en kennissectoren met bijhorende Nace-Bel-sectoren, zie bijlage 3

Het arbeidsmarktgebied Roeselare is tevens de regio met het hoogste aantal jobs per honderd inwoners op arbeidsleeftijd (jobratio 79). Ook in het arbeidsmarktgebied Brussel-Mechelen-La Louvière en Kortrijk-Waregem liggen de jobratio's vrij hoog (respectievelijk 78,4 en 75).

De economische specialisatie – het gecumuleerde aandeel jobs in de vijf grootste sectoren – is het hoogst in de regio Leuven-Tienen. In dit arbeidsmarktgebied was de top vijf van grootste sectoren goed voor bijna 42% van alle arbeidsplaatsen. Dit vooral als gevolg van de sterk vertegenwoordigde onderwijssector. Ook in de regio Brugge is de top vijf van grootste sectoren goed voor vier op tien van alle aanwezige jobs. Aan de andere kant van het lijstje – met de laagste economische specialisatie – vinden we de regio's Geel-Mol-Herentals, Kortrijk-Waregem en Roeselare terug.

Tot slot bekeken we in dit rapport ook de inbedding van hoogtechnologische en kennisintensieve sectoren. Hieruit bleek dat het aandeel jobs in de medium- en hoogtechnologische industrie en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten het hoogst lag in de lokale arbeidsmarktgebieden Turnhout, Genk en Geel-Mol-Herentals (9% à 10%), en het laagst in de grensregio Limburg/Nederland en Hasselt-Sint-Truiden (bijna 4%). Niettemin zagen we ook dat, mede door de crisis, het aantal jobs in medium- en hoogtechnologische industriële sectoren (zoals de automobielsector of de chemie) in de meeste lokale arbeidsmarktgebieden fors afnam. Dit in tegenstelling de werkgelegenheid in de kennisintensieve dienstensectoren (zoals onder andere het onderwijs, de gezondheidszorg of de maatschappelijke dienstverlening), waar voor de meeste regio's wel een toename was te noteren.

BIBLIOGRAFIE

Bral, L., Jacques, A., Schelfaut, H., Stuyck, K. & Vanderhasselt, A. 2011. *Stadsmonitor 2011*. Brussel: Vlaamse Overheid. Agentschap voor Binnenlands Bestuur

FOD Economie. 2007. *Pendelarbeid tussen de gewesten en provincies*. Persbericht 19 juli 2007. Brussel: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Persyn, D. & Torfs, W. 2011. *Lokale Arbeidsmarkten in Vlaanderen*. Vives Briefings, juli 2011. Leuven: Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving

Persyn, D. & Torfs, W. 2012. *A Gravity Equation for Commuting*. Vives Discussion Paper, August 2012. Leuven: Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving

Studiedienst Vlaamse Regering. 2012. *Pact 2020. Kernindicatoren meting 2012*. Brussel: Studiedienst Vlaamse Regering

Van Der Laan, L. & Schalke, R. 2001. *Reality versus Policy: The Delineation and Testing of Local Labour Market and Spatial Policy Areas*. European Planning Studies, 9 (2)

Vanderbiesen, W. 2010. *De Vlaamse centrumsteden in kaart gezet. Lokale arbeidsmarktindicatoren en pendel als graadmeter van de lokale arbeidsmarktdynamiek*. WSE Report. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie

Vanderbiesen, W., Herremans, W. & Sels, L. 2012. Gemeentelijke pendel en lokale arbeidsmarktgebieden in Vlaanderen. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 22 (4). Leuven: Acco

Bijlage 1: Pendelconcentratie en uitgaande pendelintensiteit

1.a. Concentratie-index (Herfindahl) (Vlaamse gemeenten, 2010); cf. figuur 1

meer dan 0,25	0,20 - 0,24	0,15 - 0,19	0,10 - 0,14		minder dan 0,10		
Antwerpen	Blankenberge	Aartselaar	Aalst	Maasmech.	Affligem	Huldenberg	Roosdaal
Baarle-Hertog	Borsbeek	Arendonk	Aalter	Maldegem	Anzegem	Hulshout	Ruiselede
Brugge	Brasschaat	Assenede	Aarschot	Malle	Asse	Ichtegem	Rumst
Evergem	Destelbergen	Beveren	Alken	Mechelen	Avelgem	Ingelmunster	Scherpenh.- Zich.
Genk	Hasselt	Bierbeek	Alveringem	Merksplas	Balen	Kampenhout	Sint-Amands
Gent	Hemiksem	Brecht	Ardoorie	Mesen	Beersel	Kapelle-o/d- Bos	St-Gen.-Rode
Ieper	Kapellen	Bredene	As	Meulebeke	Begijnendijk	Kasterlee	St-Liev-Houtem
Lovendegem	Knokke-Heist	Damme	Beernem	Middelkerke	Bekkevoort	Keerbergen	St-Piet.-Leeuw
Oostende	Kortrijk	De Pinte	Beerse	Mol	Beringen	Kluisbergen	Spiere-Helkijn
Stabroek	Leuven	Deinze	Bilzen	Moorslede	Berlaar	Knesselare	Steenokkerzeel
Zwijndrecht	Lochristi	Edegem	Boechout	Nazareth	Berlare	Koekelare	Ternat
	Merelbeke	Eeklo	Boom	Neerpelt	Bertem	Kortemark	Tervuren
	Poperinge	Essen	Bornem	Nevele	Bever	Kortenaken	Tessengerlo
	Roeselare	Hamont-Achel	Boutersem	Niel	Bocholt	Kortenbergh	Tremelo
	Schoten	Heuvelland	Bree	Nieuwerk.	Bonheiden	Kortesse	Vilvoorde
	Turnhout	Hooglede	De Haan	Nieuwpoort	Boortmeerb.	Kraainem	Vorselaar
	Veurne	Hoogstraten	De Panne	Oosterzele	Borgloon	Kruishoutem	Waasmunster
	Wijnegem	Izegem	Deerlijk	Opglabbeek	Brakel	Laakdal	Wellen
	Wommelgem	Jabbeke	Dendermonde	Oudenburg	Buggenhout	Landen	Wemmel
	Zelzate	Kalmthout	Dessel	Overpelt	Denderleeuw	Lebbeke	Westerlo
	Zuikerkerke	Lanaken	Diepenbeek	Pittem	Dentergem	Lede	Wezem.- Oppem
		Lokeren	Diksmuide	Puurs	Diest	Ledegem	Wichelen
		Lommel	Dilsen	Ranst	Dilbeek	Lendelede	Willebroek
		Lubbeek	Gavere	Riemst	Drogenbos	Lennik	Wingene
		Menen	Geel	Rotselaar	Duffel	Leopoldsburg	Wort.-Petegem
		Mortsel	Gistel	Schelle	Erpe-Mere	Lichtervelde	Zaventem
		Oostkamp	Glabbeek	St-Gillis-Waas	Galmaarden	Liedekerke	Zemst
		Oudenaarde	Halle	St-Kat.-Waver	Geetbets	Lierde	Zottegem
		Oud-Heverlee	Hamme	Sint-Laureins	Geraardsb.	Lille	Zoutleeuw
		Oud-Turnhout	Harelbeke	Stekene	Gingelom	Linkebeek	Zulte
		Ravels	Heist-o/d-Berg	Temse	Gooik	Londerzeel	Zwalm
		Ronse	Herent	Tielt-Winge	Grimbergen	Lo-Reninge	
		Schilde	Herentals	Tienen	Grobbendonk	Lummen	
		St-Mart.-Latem	Herstappe	Torhout	Haacht	Machelen	
		St-Niklaas	Holsbeek	Vleteren	Haaltert	Meerhout	
		Sint-Truiden	Houth.-Helcht.	Voeren	Halen	Meeuwen- Gruit.	
		Staden	Hove	Vosselaar	Ham	Meise	
		Tielt	Kaprijke	Wervik	Hechtel-Eksel	Merchtem	
		Tongeren	Kinrooi	Wetteren	Heers	Moerbeke- Waas	
		Waarschoot	Koksijde	Wevelgem	Herenthout	Nijlen	
		Wachtebeke	Kontich	Wielsbeke	Herk-de-Stad	Ninove	
		Waregem	Kruikebeke	Wuustwezel	Herne	Olen	
		Zedelgem	Kuurne	Zandhoven	Herselt	Oostrozebeke	
		Zomergem	Laarne	Zelee	Herzele	Opwijk	

			Lang.-Poelk.	Zingem	Heus.-Zolder	Overijse
			Lier	Zoersel	Hoegaarden	Peer
			Lint	Zonhoven	Hoeilaart	Pepingen
			Linter	Zonnebeke	Hoeselt	Putte
			Maarkedal	Zutendaal	Horebeke	Retie
			Maaseik	Zwevegem	Houthulst	Rijkevorsel

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

1.b. Grootste uitgaande pendelstroom naar eenzelfde werkgemeente, in procent van de loontrekkende beroepsbevolking in de woongemeenten (Vlaamse gemeenten met uitgaande pendelstroom van meer dan 15%, aflopend gesorteerd naar uitgaande pendelintensiteit; 2010); cf. figuur 2

Woongem.	Werkgem.	%	Woongem.	Werkgem.	%	Woongem.	Werkgem.	%
Stabroek	Antwerpen	54,6	Kontich	Antwerpen	29,4	Aalter	Gent	19,3
Lovendegem	Gent	48,6	Vleteren	Ieper	29,0	Pittem	Tielt	19,1
Borsbeek	Antwerpen	47,4	Tielt-Winge	Leuven	28,7	Retie	Turnhout	19,0
Evergem	Gent	46,8	Oudenburg	Oostende	28,6	Haaltert	Aalst	18,9
Zwijndrecht	Antwerpen	46,4	Gavere	Gent	28,6	De Haan	Brugge	18,8
Schoten	Antwerpen	45,8	Mesen	Ieper	28,5	Heers	Sint-Truiden	18,6
Destelbergen	Gent	45,3	Kuurne	Kortrijk	28,3	Lendelede	Kortrijk	18,4
Kapellen	Antwerpen	45,3	Zoersel	Antwerpen	28,2	Malle	Antwerpen	18,4
Hemiksem	Antwerpen	43,5	Beernem	Brugge	28,2	Kraainem	Brussel	18,3
Wijnegem	Antwerpen	43,2	Beveren	Antwerpen	27,9	De Panne	Veurne	18,3
Merelbeke	Gent	43,0	Lint	Antwerpen	27,9	Gingelom	Sint-Truiden	18,3
Wommelgem	Antwerpen	42,2	Rotselaar	Leuven	27,7	Olen	Herentals	18,2
Zuierenkerke	Brugge	42,0	Blankenberge	Brugge	27,5	Zwalm	Gent	18,2
Lochristi	Gent	41,4	Staden	Roeselare	26,7	Dilbeek	Brussel	18,2
Mortsel	Antwerpen	41,0	Wevelgem	Kortrijk	26,6	Wezemb.-Oppem	Brussel	18,2
Wachtebeke	Gent	40,6	Wuustwezel	Antwerpen	26,3	Aarschot	Leuven	18,1
Melle	Gent	40,3	Opglabbeek	Genk	26,1	Arendonk	Turnhout	18,0
Zelzate	Gent	39,9	Wemmel	Brussel	25,4	Beerse	Turnhout	18,0
Damme	Brugge	39,6	Poperinge	Ieper	25,4	St-Genesius-Rode	Brussel	17,9
Edegem	Antwerpen	39,5	Langem.-Poelk.	Ieper	25,4	Berlaar	Lier	17,9
Brasschaat	Antwerpen	39,3	Alken	Hasselt	25,3	Menen	Kortrijk	17,9
Aartselaar	Antwerpen	39,1	Zandhoven	Antwerpen	25,1	Knokke-Heist	Brugge	17,8
De Pinte	Gent	39,1	Boom	Antwerpen	25,0	Balen	Mol	17,8
Bierbeek	Leuven	38,2	Lint	Tienen	24,8	Meise	Brussel	17,7
Jabbeke	Brugge	38,0	Rumst	Antwerpen	24,7	Wielsbeke	Waregem	17,6
Bredene	Oostende	36,9	Bertem	Leuven	24,6	Vilvoorde	Brussel	17,6
Lubbeek	Leuven	36,9	Horebeke	Oudenaarde	24,5	Lede	Aalst	17,6
Oud-Heverlee	Leuven	36,6	Alveringem	Veurne	24,0	Grobbendonk	Antwerpen	17,1
Sint-Martens-Latem	Gent	36,4	Zwevegem	Kortrijk	23,9	Drogenbos	Brussel	17,1
Schilde	Antwerpen	35,4	Essen	Antwerpen	23,7	Temse	Sint-Niklaas	17,0
Oud-Turnhout	Turnhout	35,2	Harelbeke	Kortrijk	23,7	Lier	Antwerpen	16,7
Holsbeek	Leuven	34,8	Zingem	Gent	23,6	Haacht	Leuven	16,6
Oostkamp	Brugge	34,4	Wetteren	Gent	23,2	Anzegem	Waregem	16,6
Brecht	Antwerpen	34,0	Moorslede	Roeselare	23,0	Kluisbergen	Oudenaarde	16,6
Nevele	Gent	33,9	Sint-Katelijne-Waver	Mechelen	22,6	Ledegem	Roeselare	16,5
Zomergem	Gent	33,8	Herstappe	Tongeren	22,5	Hulshout	Heist-o/d-Berg	16,4
Heuveland	Ieper	33,7	Deinze	Gent	22,3	Meerhout	Geel	16,2
Schelle	Antwerpen	33,5	Pepingen	Halle	22,1	Wervik	Menen	15,9

Boechout	Antwerpen	33,5	Bonheiden	Mechelen	21,9	Sint-Pieters-Leeuw	Brussel	15,8
Assenede	Gent	33,3	Eeklo	Gent	21,9	Machelen	Brussel	15,7
Herent	Leuven	33,1	Zonhoven	Hasselt	21,8	Houthalen-Helch.	Genk	15,7
Hove	Antwerpen	33,0	Kortesseem	Hasselt	21,4	Tienen	Leuven	15,7
Waarschoot	Gent	32,4	Linkebeek	Brussel	21,4	Spiere-Helkijn	Moeskroen	15,7
Niel	Antwerpen	31,8	Bekkevoort	Leuven	21,3	Ichtegem	Oostende	15,6
Kalmthout	Antwerpen	31,8	Ardooi	Roeselare	20,8	Kortenaken	Tienen	15,5
As	Genk	31,0	Moerbeke-Waas	Gent	20,7	Lichtervelde	Roeselare	15,4
Ranst	Antwerpen	30,8	Stekene	Sint-Niklaas	20,4	Bilzen	Genk	15,4
Hooglede	Roeselare	30,6	Zonnebeke	Ieper	20,4	Izegem	Roeselare	15,4
Vosselaar	Turnhout	30,6	Middelkerke	Oostende	20,4	Vorselaar	Herentals	15,4
Kruibeke	Antwerpen	30,4	Herk-de-Stad	Hasselt	20,2	Herenthout	Herentals	15,3
Zedelgem	Brugge	30,3	Waasmunster	Sint-Niklaas	20,0	Meulebeke	Tielt	15,2
Nazareth	Gent	30,0	Erpe-Mere	Aalst	19,9	St-L-Houtem	Gent	15,2
Zutendaal	Genk	30,0	Kasterlee	Turnhout	19,7	Zoutleeuw	Tienen	15,2
Boutersem	Leuven	29,8	Wortegem-Petegem	Oudenaarde	19,7	Asse	Brussel	15,2
Oosterzele	Gent	29,6	Wellen	Hasselt	19,6	Steenokkerzeel	Zaventem	15,0
Gistel	Oostende	29,6	Grimbergen	Brussel	19,5			
Laarne	Gent	29,4	Merksplas	Turnhout	19,5			

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Bijlage 2: Methodologie – afbakening lokale arbeidsmarktgebieden

Voor de afbakening van lokale arbeidsmarktregio's in België kijken we naar het individuele pendelgedrag van de Belgische werknemers. We volgen hierin in grote mate de methodologie van Van Der Laan & Schalke (2001) voor de afbakening van lokale arbeidsmarkten in Nederland. Zij gaan uit van een inductieve benadering, vertrekkend van het individuele pendelgedrag van werknemers.

In wat volgt overlopen we stap voor stap de werkwijze om in ons land tot betekenisvolle lokale arbeidsmarktregio's te komen. Centrale doelstelling hierbij is om niet-overlappende clusters van gemeenten te vormen, die zich op basis van het uitgaande pendelgedrag van hun (loontrekkende) inwoners specifiek richten op één of enkele werkgemeenten, zogenaamde 'knooppuntgemeenten'. De gegevens die we voor deze oefening aanwenden komen uit de Vlaamse Arbeidsrekening 2010.¹¹

- 1) In de eerste stap worden gemeenten geclusterd waarvan de grootste uitgaande pendelstroom zich richt op eenzelfde knooppuntgemeente. We hanteren hierbij twee criteria: (a) alle gemeenten met een uitgaande pendelstroom van meer dan 15%¹² naar een bepaalde werkgemeente

¹¹ Zie de websites van het Steunpunt WSE (www.steunpuntwse.be) en het Departement WSE (www.werk.be/cijfers) voor een overzicht van de beschikbare (pendel)gegevens.

¹² Een uitgaande pendelstroom wordt berekend als het aantal uitgaande pendelaars uit gemeente X, die gaan werken in gemeente Y, ten opzichte van de totale werknemerspopulatie in gemeente X

worden gekoppeld aan deze werk- of knooppuntgemeente¹³; en (b) wanneer vanuit een woongemeente meer dan één uitgaande pendelstroom van meer dan 15% vertrekt, moet gelden dat het verschil tussen de twee grootste pendelstromen (p_1 en p_2), 0,6 keer groter is dan de tweede grootste pendelstroom (p_2), oftewel: $(p_1 - p_2) > (0,6 \times p_2)$. Met dit tweede criterium wordt een gemeente dus enkel geclusterd aan een knooppuntgemeente – namelijk de knooppuntgemeente waar de grootste uitgaande pendelstroom naartoe gaat – indien de belangrijkste pendelstroom naar die knooppuntgemeente significant groter is dan de tweede grootste pendelstroom (ook al omvatten beide pendelstromen beide meer dan 15% van de uitgaande pendel).

⇒ Met deze stap worden 343 van de 589 Belgische gemeenten geclusterd (58,2%), onder 55 knooppuntgemeenten

- 2) Vervolgens worden eventuele clusters van gemeenten uit de eerste stap met elkaar geclusterd. Dit is met name het geval indien een gemeente die onder een cluster valt, zelf ook een knooppuntgemeente is van een andere cluster. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Leuven en Tienen. Tienen behoort volgens de criteria uit stap 1 onder een cluster met Leuven als knooppuntgemeente, maar tegelijk vormt Tienen ook een knooppuntgemeente voor andere gemeenten. In dit geval worden (de gemeenten uit) beide clusters samengevoegd tot één cluster ‘Leuven/Tienen’.

⇒ Deze stap wijzigt niet het aantal gemeenten dat wordt geclusterd (343), enkel het aantal clusters zelf. Dit wordt gereduceerd 55 clusters tot 47.
- 3) In deze stap worden de knooppuntgemeenten uit stap 1 aan hun eigen cluster – of hun gecombineerde cluster (uit stap 2) – gekoppeld (indien ze in de eerste twee stappen niet reeds aan een cluster werden toegewezen).

⇒ Na deze stap zijn 387 gemeenten verzameld onder 47 knooppuntgemeenten/clusters
- 4) Overblijvende gemeenten worden aan een bestaande cluster gekoppeld, indien de grootste uitgaande pendelstroom uit een gemeente zich concentreert op de knooppuntgemeente van die cluster, en de tweede grootste uitgaande pendelstroom op een andere gemeente binnen dezelfde cluster.
- 5) Gelijkaardig als stap vier maar omgekeerd: overblijvende gemeenten worden aan een bestaande cluster gekoppeld, indien de grootste uitgaande pendelstroom uit een gemeente zich concentreert op een gemeente die reeds tot die cluster behoort, en de tweede grootste uitgaande pendelstroom op de knooppuntgemeente van de cluster.

¹³ In tegenstelling tot Van Der Laan en Schalke hanteren wij een ondergrens van 15% in plaats van 25%, aangezien we met een ondergrens van 25% nauwelijks een kwart van de gemeenten kunnen clusteren in vergelijking met bijna zes op tien in de Nederlandse situatie. Wanneer we de ondergrens verlagen tot 15% komen we uit op een vergelijkbaar aandeel. Achterliggend bepaalt ook het aantal gemeenten het verschil: België telt met name een 125-tal gemeenten meer dan Nederland, wat betekent dat de spreiding van de uitgaande pendel vanuit een Belgische gemeente doorgaans groter is (en de gehanteerde aandelen uitgaande pendel bijgevolg ook lager).

- 6) Nog in het verlengde van stappen 4 en 5 wordt vervolgens gepoogd om overblijvende gemeenten toe te kennen aan een bestaande cluster, indien de twee grootste uitgaande pendelstromen uit een overblijvende gemeente zich concentreren op gemeenten – zij het niet-knelpuntgemeenten – in die cluster.
- ⇒ Na stappen 4, 5 en 6 worden 37 bijkomende gemeenten ondergebracht onder de 47 reeds bekomen clusters. In totaal zijn na deze stappen dan 424 gemeenten geclusterd.
- 7) In een zevende stap worden clusters samengevoegd wanneer wordt voldaan aan elk van volgende voorwaarden:
- De grootste uitgaande pendelstroom uit de knooppuntgemeente van cluster A richt zich rechtstreeks op de knooppuntgemeente van cluster B.
 - De tweede grootste uitgaande pendelstroom uit de knooppuntgemeente van cluster A is gericht op een (andere) gemeente uit cluster B, of op een gemeente uit de eigen cluster.
 - De tweede grootste uitgaande pendelstromen¹⁴ uit de andere gemeenten van cluster A zijn gericht op gemeenten van cluster B.
- ⇒ In vier gevallen kunnen op basis van deze voorwaarden clusters worden samengevoegd, wat resulteert in een reductie van het aantal clusters tot 43 (voor 424 gemeenten)
- 8) Na deze samenvoeging van clusters worden stappen 4, 5 en 6 herhaald. Gezien een aantal clusters in omvang zijn vergroot zullen op basis van de criteria uit deze stappen immers bijkomende gemeenten kunnen worden geclusterd.
- ⇒ 9 gemeenten worden met deze stap bijkomend geclusterd wat het totaal brengt op 433 gemeenten onder 43 clusters
- 9) In deze stap wordt bekeken of kleine clusters kunnen worden gekoppeld aan bestaande, grotere clusters. Basis criterium is hierbij dat reeds bekomen clusters met minder dan vijf gemeenten worden toegevoegd aan andere clusters op basis van de pendelbewegingen van de gemeenten in die kleine cluster (van telkens 10% of meer naar een ander knooppunt) en/of op basis van een duidelijke geografische link met de hoofdcluster.
- ⇒ 6 kleine clusters kunnen in deze stap worden gekoppeld aan een andere (grotere) cluster. De 433 gemeenten zijn na deze stap bijgevolg onderverdeeld in 37 clusters.
- 10) Na deze samenvoeging van clusters worden stappen 4, 5 en 6 opnieuw herhaald. De samenvoeging van de clusters zoals vooropgesteld in stap 9 maakt dat op basis van de criteria in stappen 4, 5 en 6 opnieuw een aantal gemeenten kunnen gekoppeld worden aan de bestaande clusters.

¹⁴ De grootste uitgaande pendelstroom is gericht op de eigen knooppuntgemeente.

- ⇒ 14 gemeenten worden met deze stap bijkomend geclusterd; in totaal zijn nu 447 gemeenten ondergebracht in 37 clusters.
- 11) In deze stap – de laatste stap waarin gemeenten worden toegevoegd – worden overblijvende gemeenten gekoppeld aan een bestaande cluster indien er een significante pendelrelatie bestaat tussen de overblijvende gemeente en (gemeenten uit) een bestaande cluster. Het criterium dat we hierbij hanteren is dat de grootste uitgaande pendelstroom vanuit een overblijvende gemeente naar een knooppuntgemeente, of andere gemeente in een cluster, meer dan 10% bedraagt van de eigen werknemerspopulatie (en minder dan 15%; cf. stap 1). Bij meerdere pendelstromen van minstens 10% uit eenzelfde gemeente wordt deze gekoppeld aan de (knooppunt)gemeente waar de meeste uitgaande pendel naartoe gaat.
- ⇒ Met deze stap worden nog 92 gemeenten bijkomend geclusterd, wat resulteert tot 539 gemeenten in 37 clusters.
- 12) Op basis van de criteria zoals geformuleerd in stap negen kan opnieuw een (kleine) cluster worden gekoppeld aan een andere.
- ⇒ De 539 gemeenten zijn vervolgens ingedeeld in 36 clusters.
- 13) In deze voorlaatste stap worden kleine en weinige betekenisvolle clusters (van minder dan vijf gemeenten) die niet konden worden gekoppeld aan andere clusters geschrapt. Dit leidt tot een reductie van zowel het aantal clusters als het aantal geclusterde gemeenten.
- ⇒ In totaal worden zeven kleine, weinig betekenisvolle clusters geschrapt, die samen 27 gemeenten omvatten. Het aantal clusters wordt bijgevolg gereduceerd tot 29; het aantal geclusterde gemeenten bedraagt in totaal 512.
- 14) Tot slot gaan we er van uit dat de clusters van gemeenten een voldoende gesloten arbeidsmarkt moeten hebben in termen van ‘employment self-containment’; dat er met andere woorden een voldoende groot aanbod aan jobs moet zijn voor de eigen bevolking. Wij stellen voorop dat meer dan de helft van de loontrekkende bevolking in een cluster van gemeenten ook moet werken in een gemeente van die cluster; dat de *employment self-containment ratio* met andere woorden meer dan 50% bedraagt. Indien deze grenswaarde voor een cluster niet wordt bereikt, koppelen we de betreffende cluster aan een andere cluster, namelijk deze naar waar de grootste uitgaande pendelstroom (op clusterniveau) gaat.
- ⇒ In totaal worden zes clusters met een employment self-containment ratio van minder dan 50% gekoppeld aan een andere cluster. Het aantal clusters wordt dus finaal gereduceerd tot 23; het aantal geclusterde gemeenten blijft 512.

Eindresultaat is dus een indeling van de Belgische gemeenten in 23 clusters, waaronder in totaal 512 gemeenten vallen. 77 gemeenten kunnen, op basis van de pendelcriteria die werden gehanteerd in de verschillende stappen, niet worden geclusterd onder een cluster of ‘lokaal arbeidsmarktgebied’. Het be-

treft veelal landelijke gemeenten waarin onder de werknemers van die gemeenten geen eenduidige ‘pendelbeweging’ kan worden waargenomen. De plaatselijke loontrekkende bevolking is met andere woorden sterk verspreid aan het werk in (veel) verschillende werkgemeenten.

Methodologische gelijkenissen en verschillen met Van Der Laan & Schalke

Tot en met de zevende stap sluit onze methodologie grotendeels aan bij deze van Van Der Laan & Schalke (2001), op uitzondering van de drempelwaarde uitgaande pendel (15% versus 25%) uit de eerste stap. In de laatste stappen wijken we af van hun methodologie en hanteren we bijkomende, of iets strengere criteria.

Van Der Laan & Schalke voegen, na stap zeven, aan hun methodologie nog volgende stappen toe: (a) het toevoegen van resterende gemeenten aan een cluster indien er een ‘pendelrelatie’ bestaat (echter zonder de omvang of intensiteit van deze pendelrelatie te definiëren); (b) het overwegen of kleine clusters – van minder dan vijf gemeente – kunnen worden samengenomen (echter zonder bijkomende criteria hiervoor vast te stellen) en (c) het toewijzen van de laatst overblijvende gemeenten aan een cluster op basis van hun geografische positie (een stap die ze zelf eerder ‘arbitrair’ noemen).

In onze eigen methodologie gaan we iets verder in deze laatste drie stappen, door bijvoorbeeld het hanteren van bijkomende grenswaarden. Tevens hanteren wij een cyclisch proces waarbij een aantal belangrijke stappen doorheen het proces van clustering worden herhaald (stappen 4, 5 en 6), alvorens een nieuwe stap aan te vatten. En tot slot voegden we zelf het criterium van de ‘employment self-containment’ toe.

Achterliggend moet hierbij worden aangestipt dat het – in tegenstelling tot Van Der Laan en Schalke – niet onze betrachting was om alle Belgische gemeenten te clusteren, wat ons toeliet om in deze laatste stappen iets strengere criteria te hanteren.

Bijlage 3: Jobs in hoogtechnologische en kennisintensieve sectoren

Aantal/aandeel jobs in de medium- en hoogtechnologische industrie (MHI industrie) en de kennisintensieve hoogtechnologische diensten (KI HT diensten) in de lokale arbeidsmarktgebieden, naar Nace-sector (Vlaamse & Brusselse clusters; 2010)

		Brussel - Mech. - La Louv.		Antwerpen - Sint-Niklaas		Gent - Oudenaarde		Leuven - Tienen		Kortrijk - Waregem	
		(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Hoogtechnologische industrie		13 556	1,1	5 558	0,8	1 589	0,4	659	0,4	1 751	1,1
21	Verv. farmaceutische grondstoffen en producten	11 725	0,9	3 520	0,5	560	0,1	100	0,1	81	0,1
26	Verv. informaticaproducten / elektr. en optische producten	1 831	0,1	2 038	0,3	1 029	0,3	559	0,3	1 670	1,1
Mediumhoogtechnologische industrie		19 421	1,5	31 313	4,7	15 675	4,0	3 689	2,3	4 342	2,8
20	Verv. van chemische producten	5 971	0,5	14 999	2,3	3 639	0,9	531	0,3	754	0,5
27	Verv. van elektrische apparatuur	3 310	0,3	1 910	0,3	1 029	0,3	1 418	0,9	239	0,2
28	Verv. van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	4 875	0,4	6 245	0,9	1 923	0,5	397	0,2	2 867	1,8
29	Verv. / assemblage motorvoertuigen, aanhangwagens, opleggers	3 816	0,3	7 770	1,2	9 008	2,3	1 342	0,8	462	0,3
30	Verv. van andere transportmiddelen	1 449	0,1	389	0,1	76	0,0	1	0,0	20	0,0
Kennisintensieve hoogtechnologische diensten		57 519	4,5	10 341	1,6	7 265	1,8	4 771	3,0	1 670	1,1
59	Prod. films, video- en televisie, geluidsopnamen en muziekluitg.	3 455	0,3	756	0,1	321	0,1	253	0,2	85	0,1
60	Programmeren en uitzenden van radio- en televisieprogramma's	6 040	0,5	214	0,0	92	0,0	35	0,0	25	0,0
61	Telecommunicatie	14 828	1,2	1 927	0,3	1 215	0,3	1 050	0,7	343	0,2
62	Ontwerp/program. computerprogr., computerconsultancy	22 118	1,7	6 099	0,9	3 417	0,9	1 718	1,1	1 197	0,8
63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	3 918	0,3	624	0,1	471	0,1	86	0,1	6	0,0
72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	7 160	0,6	721	0,1	1 749	0,4	1 629	1,0	14	0,0
Totaal MHT industrie & KI HT diensten		90 496	7,1	47 212	7,1	24 529	6,2	9 119	5,7	7 763	4,9
Algemeen totaal		1 271 328	100,0	664 972	100,0	396 253	100,0	161 071	100,0	156 957	100,0

	Hasselt - Sint-Truiden		Brugge		Geel - Mol - Herentals		Genk		grensgebied Limburg/NL	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Hoogtechnologische industrie	122	0,1	1 298	0,9	1 688	1,8	652	0,8	144	0,2
21 Verv. farmaceutische grondstoffen en producten	0	0,0	16	0,0	1 230	1,3	14	0,0	11	0,0
26 Verv. informaticaproducten / elektr. en optische producten	122	0,1	1 282	0,9	458	0,5	638	0,8	133	0,2
Mediumhoogtechnologische industrie	2 461	1,8	5 063	3,5	5 110	5,4	7 084	8,4	1 944	3,2
20 Verv. van chemische producten	97	0,1	288	0,2	2 162	2,3	470	0,6	334	0,6
27 Verv. van elektrische apparatuur	236	0,2	64	0,0	79	0,1	82	0,1	32	0,1
28 Verv. van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	304	0,2	3 815	2,7	424	0,4	512	0,6	1 041	1,7
29 Verv. / assemblage motorvoertuigen, aanhangwagens, opleggers	1 752	1,3	100	0,1	2 430	2,6	6 012	7,1	505	0,8
30 Verv. van andere transportmiddelen	72	0,1	796	0,6	15	0,0	8	0,0	32	0,1
Kennisintensieve hoogtechnologische diensten	2 628	2,0	1 250	0,9	1 963	2,1	406	0,5	182	0,3
59 Prod. films, video- en televisie, geluidsopnamen en muziekkuitg.	138	0,1	59	0,0	23	0,0	40	0,0	48	0,1
60 Programmeren en uitzenden van radio- en televisieprogramma's	72	0,1	0	0,0	16	0,0	1	0,0	2	0,0
61 Telecommunicatie	735	0,5	523	0,4	175	0,2	52	0,1	20	0,0
62 Ontwerp/program. computerprogr., computerconsultancy	1 407	1,1	635	0,4	476	0,5	246	0,3	87	0,1
63 Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	107	0,1	6	0,0	3	0,0	49	0,1	9	0,0
72 Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	169	0,1	27	0,0	1 270	1,3	18	0,0	16	0,0
Totaal MHT industrie & KI HT diensten	5 211	3,9	7 611	5,3	8 761	9,3	8 142	9,6	2 270	3,8
Algemeen totaal	133 949	100,0	143 095	100,0	94 360	100,0	84 588	100,0	60 107	100,0

	Roeselare		Turnhout		Oostende		Ieper		VLAAMS GEWEST	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Hoogtechnologische industrie	189	0,2	3 343	5,1	240	0,5	663	1,6	19 736	0,7
21 Verv. farmaceutische grondstoffen en producten	0	0,0	3 333	5,1	0	0,0	2	0,0	9 248	0,3
26 Verv. informaticaproducten / elektr. en optische producten	189	0,2	10	0,0	240	0,5	661	1,6	10 488	0,4
Mediumhoogtechnologische industrie	3 138	3,7	3 069	4,7	1 762	3,4	1 777	4,2	103 642	3,7
20 Verv. van chemische producten	185	0,2	783	1,2	320	0,6	740	1,8	32 817	1,2
27 Verv. van elektrische apparatuur	402	0,5	1 730	2,6	5	0,0	37	0,1	10 162	0,4
28 Verv. van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	1 177	1,4	339	0,5	1 397	2,7	994	2,4	24 616	0,9
29 Verv. / assemblage motorvoertuigen, aanhangwagens, opleggers	1 350	1,6	217	0,3	31	0,1	6	0,0	33 740	1,2
30 Verv. van andere transportmiddelen	24	0,0	0	0,0	9	0,0	0	0,0	2 307	0,1
Kennisintensieve hoogtechnologische diensten	932	1,1	621	0,9	279	0,5	263	0,6	51 092	1,8
59 Prod. films, video- en televisie, geluidsopnamen en muziekkuitg.	55	0,1	52	0,1	26	0,0	5	0,0	3 270	0,1
60 Programmeren en uitzenden van radio- en televisieprogramma's	61	0,1	0	0,0	14	0,0	0	0,0	1 242	0,0
61 Telecommunicatie	324	0,4	16	0,0	107	0,2	22	0,1	9 811	0,4
62 Ontwerp/program. computerprogr., computerconsultancy	354	0,4	268	0,4	72	0,1	228	0,5	27 071	1,0
63 Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	3	0,0	7	0,0	4	0,0	0	0,0	2 540	0,1
72 Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	135	0,2	278	0,4	56	0,1	8	0,0	7 158	0,3
Totaal MHT industrie & KI HT diensten	4 259	5,0	7 033	10,7	2 281	4,3	2 703	6,4	174 470	6,3
Algemeen totaal	84 849	100,0	65 788	100,0	52 569	100,0	42 166	100,0	2 765 019	100,0

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening – Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Bijlage 4: Overzicht lokale arbeidsmarktgebieden – kernindicatoren (Vlaamse & Brusselse clusters)

Gemeente- code	Gemeente	Bevolking (15-64 jaar)	Beroeps- bevolking (15-64 jaar)	Werkend (15-64 jaar)	NWWZ (15-64 jaar)	Inactief (15-64 jaar)	Loon- trekkend (15-64 jaar)	Activi- teits- graad (%)	Werk- zaam- heids- graad (%)	Werk- loos- heids- graad (%)	# jobs	Jobratio (# jobs / 100 inw. 15-64j.)	% jobs in MHT en KI HT sectoren t.o.v. totaal
Brussel - Mechelen - La louvière (88 gemeenten)													
12005	Bonheiden	9237	6541	6245	296	2696	5089	70,8	67,6	4,5	4979	53,9	0,5
12025	Mechelen	52794	37776	34200	3576	15018	30387	71,6	64,8	9,5	50027	94,8	17,0
12029	Putte	10900	7977	7531	446	2923	6337	73,2	69,1	5,6	4296	39,4	1,9
12035	Sint-Katelijne-Waver	13117	9502	9043	459	3615	7629	72,4	68,9	4,8	7850	59,8	1,0
21001	Anderlecht	68263	45437	33567	11869	22826	27862	66,6	49,2	26,1	57906	84,8	6,4
21002	Oudergem	20391	12698	10976	1722	7693	9010	62,3	53,8	13,6	19191	94,1	4,7
21003	Sint-Agatha-Berchem	14310	10039	8170	1869	4271	6881	70,2	57,1	18,6	7958	55,6	2,9
21004	Brussel	110203	67165	50218	16947	43038	40427	60,9	45,6	25,2	239481	217,3	5,3
21005	Etterbeek	32632	19194	15330	3864	13438	12580	58,8	47,0	20,1	26092	80,0	1,4
21006	Evere	23092	14639	11578	3061	8453	9967	63,4	50,1	20,9	24190	104,8	10,0
21007	Vorst	34060	23138	17781	5357	10922	14238	67,9	52,2	23,2	20208	59,3	12,8
21008	Ganshoren	14201	9922	8002	1920	4279	6870	69,9	56,4	19,3	5441	38,3	3,0
21009	Elsene	61572	35909	28315	7593	25663	22095	58,3	46,0	21,1	48928	79,5	4,8
21010	Jette	30655	21186	16916	4270	9469	14461	69,1	55,2	20,2	15845	51,7	1,0
21011	Koekelberg	12904	8877	6634	2243	4027	5439	68,8	51,4	25,3	5669	43,9	1,3
21012	Sint-Jans-Molenbeek	57048	35821	24527	11293	21227	20784	62,8	43,0	31,5	30083	52,7	2,9
21013	Sint-Gillis	34917	22536	16455	6081	12381	13136	64,5	47,1	27,0	36324	104,0	5,5
21014	Sint-Joost-ten-Node	18958	11766	7823	3943	7192	6009	62,1	41,3	33,5	25961	136,9	2,7
21015	Schaarbeek	83827	53118	38826	14292	30708	31761	63,4	46,3	26,9	51213	61,1	22,9
21016	Ukkel	50305	30922	26409	4513	19383	18915	61,5	52,5	14,6	34878	69,3	6,8
21017	Watermaal-Bosvoorde	15517	9708	8359	1349	5809	6669	62,6	53,9	13,9	14385	92,7	4,3
21018	Sint-Lambrechts-Woluwe	34052	19295	16664	2631	14757	13666	56,7	48,9	13,6	30813	90,5	7,6
21019	Sint-Pieters-Woluwe	25063	13575	12001	1573	11488	9339	54,2	47,9	11,6	14553	58,1	2,3
23002	Asse	19632	14235	13310	925	5396	11235	72,5	67,8	6,5	18327	93,4	2,8
23003	Beersel	15344	10678	10082	596	4665	8140	69,6	65,7	5,6	9289	60,5	15,0
23009	Bever	1413	1030	974	56	383	791	72,9	68,9	5,4	479	33,9	0,8
23016	Dilbeek	25454	18104	17032	1071	7350	14205	71,1	66,9	5,9	14735	57,9	5,4
23023	Galmaarden	5608	4221	4077	143	1387	3512	75,3	72,7	3,4	1648	29,4	0,4
23024	Gooik	5961	4436	4304	131	1525	3565	74,4	72,2	3,0	2183	36,6	0,5
23025	Grimbergen	22468	16247	15268	979	6220	12933	72,3	68,0	6,0	13537	60,3	1,2

23027	Halle	23261	17088	16046	1042	6173	14246	73,5	69,0	6,1	18727	80,5	2,4
23032	Herne	4262	3102	2977	125	1160	2448	72,8	69,8	4,0	1694	39,7	0,5
23033	Hoeilaart	6591	4406	4160	246	2185	3325	66,8	63,1	5,6	2721	41,3	16,5
23038	Kampenhout	7422	5502	5255	247	1919	4480	74,1	70,8	4,5	3637	49,0	6,8
23044	Liedekerke	8128	5842	5513	328	2286	4847	71,9	67,8	5,6	2931	36,1	0,3
23047	Machelen	8636	6104	5649	454	2532	5063	70,7	65,4	7,4	20505	237,5	19,2
23050	Meise	12382	8980	8542	439	3402	6942	72,5	69,0	4,9	5462	44,1	4,9
23052	Merchtem	10219	7483	7156	327	2736	5986	73,2	70,0	4,4	4222	41,3	1,9
23060	Opwijk	8755	6687	6426	261	2067	5604	76,4	73,4	3,9	3167	36,2	0,5
23062	Overijse	15469	9842	9358	484	5627	7259	63,6	60,5	4,9	6998	45,2	1,4
23064	Pepingen	2887	2169	2096	73	718	1652	75,1	72,6	3,4	1328	46,0	0,0
23077	Sint-Pieters-Leeuw	20498	14521	13429	1092	5977	11642	70,8	65,5	7,5	8847	43,2	3,8
23081	Steenokkerzeel	7465	5505	5268	237	1960	4526	73,7	70,6	4,3	5645	75,6	1,1
23086	Ternat	9919	7325	7004	321	2594	6025	73,9	70,6	4,4	6552	66,1	4,5
23088	Vilvoorde	25573	18367	16713	1654	7206	15014	71,8	65,4	9,0	28868	112,9	10,3
23094	Zaventem	20206	13203	12223	980	7003	10486	65,3	60,5	7,4	44746	221,5	10,2
23096	Zemst	14677	10815	10392	424	3861	9128	73,7	70,8	3,9	4605	31,4	0,5
23097	Roosdaal	7337	5371	5130	242	1966	4386	73,2	69,9	4,5	2932	40,0	0,7
23098	Drogenbos	3123	2213	1997	216	910	1704	70,8	63,9	9,7	3844	123,1	4,7
23099	Kraainem	8753	4650	4323	328	4102	3264	53,1	49,4	7,0	2979	34,0	7,0
23100	Linkebeek	3084	2042	1882	160	1041	1388	66,2	61,0	7,8	1518	49,2	1,1
23101	Sint-Genesius-Rode	11508	7294	6805	489	4213	4818	63,4	59,1	6,7	4853	42,2	0,9
23102	Wemmel	9571	6729	6160	569	2842	4808	70,3	64,4	8,5	5644	59,0	5,4
23103	Wezembeek-Oppem	8843	4983	4653	330	3859	3656	56,4	52,6	6,6	2532	28,6	0,3
23104	Lennik	5840	4238	4077	161	1602	3300	72,6	69,8	3,8	3421	58,6	0,5
23105	Affligem	8194	6013	5736	276	2181	4867	73,4	70,0	4,6	2405	29,4	0,5
24014	Boortmeerbeek	7707	5532	5307	224	2175	4549	71,8	68,9	4,1	3144	40,8	5,1
24048	Keerbergen	8394	5786	5506	279	2608	4190	68,9	65,6	4,8	3711	44,2	1,2
24055	Kortenberg	12436	8886	8448	439	3550	7271	71,5	67,9	4,9	5941	47,8	2,0
24104	Tervuren	13389	8186	7749	438	5202	6307	61,1	57,9	5,3	4346	32,5	4,5
25014	Eigenbrakel	25458	17683	15873	1810	7775	13134	69,5	62,3	10,2	17970	70,6	16,6
25015	Kasteelbrakel	6472	4606	4117	490	1865	3269	71,2	63,6	10,6	3266	50,5	1,7
25023	Court-Saint-Etienne	6643	4683	4185	498	1960	3475	70,5	63,0	10,6	2538	38,2	0,6
25044	Itter	4235	2985	2692	293	1250	2099	70,5	63,6	9,8	3111	73,5	0,4
25050	Terhulpen	4681	3009	2710	299	1671	1989	64,3	57,9	9,9	4263	91,1	1,6
25068	Mont-Saint-Guibert	4614	3321	3031	290	1293	2573	72,0	65,7	8,7	2831	61,4	14,9
25072	Nijvel	17267	12271	10646	1625	4996	9109	71,1	61,7	13,2	17352	100,5	5,9
25091	Rixensart	13799	9075	8147	928	4724	6262	65,8	59,0	10,2	10275	74,5	38,4
25105	Tubeke	15493	10821	9264	1557	4672	8283	69,8	59,8	14,4	6320	40,8	6,3
25107	Villers-la-Ville	6801	4914	4419	495	1887	3589	72,3	65,0	10,1	2103	30,9	4,3

25110	Waterloo	18789	11450	10206	1244	7339	7507	60,9	54,3	10,9	12088	64,3	2,9
25112	Waver	21576	14711	12973	1739	6865	10591	68,2	60,1	11,8	22607	104,8	16,6
25117	Chastre	4687	3306	2951	355	1381	2460	70,5	63,0	10,7	1740	37,1	1,1
25119	Lasne	9045	5783	5226	556	3262	3105	63,9	57,8	9,6	4902	54,2	2,6
25121	Ottignies-Louv.-L-Neuve	21564	13817	12107	1710	7747	10376	64,1	56,1	12,4	19801	91,8	11,1
25123	Rebecq	7088	5003	4400	603	2085	3735	70,6	62,1	12,0	1851	26,1	0,4
25124	Walhain	4174	3089	2836	253	1085	2303	74,0	68,0	8,2	1518	36,4	0,6
41011	Denderleeuw	12454	9244	8609	635	3210	7816	74,2	69,1	6,9	3584	28,8	7,4
41018	Geraardsbergen	21095	15250	14216	1034	5845	12257	72,3	67,4	6,8	9005	42,7	1,8
41048	Ninove	24388	17713	16593	1120	6674	14120	72,6	68,0	6,3	12167	49,9	1,5
52043	Manage	14945	9793	7776	2017	5152	6937	65,5	52,0	20,6	6354	42,5	3,2
55004	SGravenbrakel	14032	9756	8410	1347	4276	7263	69,5	59,9	13,8	4368	31,1	1,5
55010	Edingen	8365	6002	5333	670	2363	4545	71,8	63,7	11,2	3338	39,9	1,7
55022	La Louvière	51652	33181	25760	7421	18471	22977	64,2	49,9	22,4	28068	54,3	2,1
55035	Le Roeulx	5494	3795	3281	514	1698	2764	69,1	59,7	13,6	1897	34,5	5,5
55039	Opzullik	5421	3841	3499	342	1579	2907	70,9	64,6	8,9	1608	29,7	0,6
56011	Binche	21479	14301	11557	2745	7178	10028	66,6	53,8	19,2	7698	35,8	0,7
56087	Morlanwelz	12382	8169	6535	1635	4213	5797	66,0	52,8	20,0	4310	34,8	0,2
Brussel - Mechelen - La Louv. (totaal)		1622502	1076128	913952	162176	546375	758383	66,3	56,3	15,1	1271328	78,4	7,1
Antwerpen - Sint-Niklaas (51 gemeenten)													
11001	Aartselaar	9385	6519	6209	310	2866	5256	69,5	66,2	4,8	10080	107,4	3,5
11002	Antwerpen	314060	214526	182833	31693	99533	156740	68,3	58,2	14,8	283268	90,2	8,1
11004	Boechout	8450	5920	5619	300	2530	4624	70,1	66,5	5,1	4329	51,2	0,6
11005	Boom	10615	7592	6922	671	3022	6240	71,5	65,2	8,8	6839	64,4	5,2
11007	Borsbeek	6779	4997	4615	383	1781	4059	73,7	68,1	7,7	2303	34,0	1,7
11008	Brasschaat	24154	16544	15593	952	7610	12607	68,5	64,6	5,8	14395	59,6	0,6
11009	Brecht	18960	13637	12871	766	5323	10645	71,9	67,9	5,6	8663	45,7	1,2
11013	Edegem	13318	9316	8783	533	4001	7388	70,0	66,0	5,7	8968	67,3	11,6
11016	Essen	12054	7920	7478	442	4134	6273	65,7	62,0	5,6	4920	40,8	0,3
11018	Hemiksem	6616	4856	4521	335	1760	4076	73,4	68,3	6,9	2103	31,8	2,0
11021	Hove	5249	3598	3410	188	1651	2729	68,5	65,0	5,2	2284	43,5	0,7
11022	Kalmthout	11664	7981	7612	369	3683	6100	68,4	65,3	4,6	5988	51,3	2,0
11023	Kapellen	16948	11672	10972	700	5276	8934	68,9	64,7	6,0	8770	51,7	1,4
11024	Kontich	13471	9605	9104	502	3865	7732	71,3	67,6	5,2	13112	97,3	17,8
11025	Lint	5811	4148	3958	190	1663	3459	71,4	68,1	4,6	1814	31,2	13,5
11029	Mortsel	15728	11216	10414	802	4512	9013	71,3	66,2	7,2	10554	67,1	20,3
11030	Niel	5936	4344	4068	276	1591	3720	73,2	68,5	6,3	1922	32,4	6,9
11035	Ranst	12363	8832	8444	388	3531	6907	71,4	68,3	4,4	6324	51,2	3,9
11037	Rumst	9599	6914	6579	336	2685	5634	72,0	68,5	4,9	5033	52,4	0,7
11038	Schelle	5318	3792	3600	192	1526	3245	71,3	67,7	5,1	3148	59,2	5,0

11039	Schilde	12371	8217	7780	436	4154	5333	66,4	62,9	5,3	6814	55,1	0,6
11040	Schoten	21546	15260	14218	1042	6286	11738	70,8	66,0	6,8	12639	58,7	2,3
11044	Stabroek	12428	9174	8630	544	3254	7759	73,8	69,4	5,9	3813	30,7	0,6
11050	Wijnegem	5837	4277	4024	253	1559	3396	73,3	69,0	5,9	7082	121,3	2,7
11052	Wommelgem	8134	5975	5639	336	2158	4757	73,5	69,3	5,6	8032	98,8	5,2
11053	Wuustwezel	13282	9568	9118	450	3714	7317	72,0	68,6	4,7	5203	39,2	0,7
11054	Zandhoven	8551	6023	5725	298	2528	4613	70,4	67,0	4,9	4553	53,2	1,3
11055	Zoersel	14220	9673	9200	473	4547	7325	68,0	64,7	4,9	6333	44,5	0,5
11056	Zwijndrecht	12457	9059	8448	611	3397	7577	72,7	67,8	6,7	13620	109,3	13,1
11057	Malle	9700	6992	6650	341	2708	5492	72,1	68,6	4,9	8438	87,0	9,9
12002	Berlaar	7168	5185	4889	296	1983	4197	72,3	68,2	5,7	3140	43,8	0,3
12009	Duffel	11007	7790	7371	420	3217	6430	70,8	67,0	5,4	6913	62,8	2,0
12014	Heist-op-den-Berg	26580	19248	18061	1187	7331	15452	72,4	68,0	6,2	14645	55,1	12,0
12021	Lier	22107	15925	14756	1169	6182	12545	72,0	66,7	7,3	19500	88,2	21,2
12026	Nijlen	14414	10296	9684	612	4117	8282	71,4	67,2	5,9	4838	33,6	0,3
12030	Puurs	10897	8021	7672	349	2876	6572	73,6	70,4	4,4	9981	91,6	27,3
12040	Willebroek	15594	11283	10303	980	4311	9208	72,4	66,1	8,7	8794	56,4	2,8
13002	Baarle-Hertog	1680	1111	1050	61	569	835	66,1	62,5	5,5	642	38,2	0,9
13010	Grobbendonk	7484	5328	4978	350	2156	4147	71,2	66,5	6,6	5043	67,4	4,4
13014	Hoogstraten	13576	9692	9148	544	3884	7208	71,4	67,4	5,6	9979	73,5	3,2
13016	Hulshout	6751	4958	4598	360	1793	4014	73,4	68,1	7,3	2636	39,0	6,3
13035	Ravels	9672	6953	6577	376	2719	5362	71,9	68,0	5,4	4270	44,2	1,2
13037	Rijkevorsel	7502	5506	5196	310	1996	4333	73,4	69,3	5,6	4168	55,6	0,5
42008	Hamme	15708	11273	10555	718	4435	8986	71,8	67,2	6,4	6875	43,8	1,1
42023	Waasmunster	6967	4841	4605	237	2126	3461	69,5	66,1	4,9	2882	41,4	0,8
46003	Beveren	30704	21921	20674	1247	8783	17630	71,4	67,3	5,7	20403	66,5	7,1
46013	Kruikeke	10224	7404	6946	458	2820	5966	72,4	67,9	6,2	4221	41,3	6,4
46020	Sint-Gillis-Waas	12117	8653	8240	414	3463	6919	71,4	68,0	4,8	4618	38,1	0,6
46021	Sint-Niklaas	46129	32371	29728	2643	13757	25440	70,2	64,4	8,2	35808	77,6	3,2
46024	Stekene	11529	8180	7693	487	3348	6544	71,0	66,7	6,0	3787	32,8	1,8
46025	Temse	18626	13198	12211	987	5428	10355	70,9	65,6	7,5	10485	56,3	1,3
Antwerpen - Sint-Niklaas (totaal)		951426	667286	607972	59314	284140	514574	70,1	63,9	8,9	664972	69,9	7,1
Gent - Oudenaarde (44 gemeenten)													
41063	Sint-Lievens-Houtem	6334	4739	4511	228	1594	3818	74,8	71,2	4,8	2775	43,8	0,2
41081	Zottegem	16241	12022	11454	568	4219	9898	74,0	70,5	4,7	8299	51,1	0,5
42003	Berlare	9670	7161	6801	360	2509	5662	74,1	70,3	5,0	3335	34,5	0,9
42010	Laarne	8098	6013	5752	261	2085	4709	74,3	71,0	4,3	3128	38,6	1,0
42025	Wetteren	15693	11520	10783	737	4172	9171	73,4	68,7	6,4	10691	68,1	5,0
42026	Wichelen	7562	5584	5292	292	1977	4547	73,8	70,0	5,2	2709	35,8	0,5
43002	Assenede	9076	6500	6126	374	2576	5056	71,6	67,5	5,7	3836	42,3	21,5

43005	Eeklo	12844	9282	8485	797	3561	7340	72,3	66,1	8,6	10020	78,0	1,5
43007	Kaprijke	4073	2980	2848	131	1093	2195	73,2	69,9	4,4	1875	46,0	0,3
43010	Maldegem	14836	10980	10392	588	3856	8321	74,0	70,0	5,4	7868	53,0	4,0
43014	Sint-Laureins	4212	3114	2957	157	1098	2286	73,9	70,2	5,0	1631	38,7	0,1
43018	Zelzate	8084	5508	5039	469	2576	4550	68,1	62,3	8,5	4236	52,4	4,5
44001	Aalter	12851	9552	9168	384	3299	7433	74,3	71,3	4,0	8559	66,6	1,4
44011	Deinze	19196	14204	13577	628	4992	11201	74,0	70,7	4,4	14694	76,5	2,2
44012	De Pinte	6680	4760	4598	162	1919	3777	71,3	68,8	3,4	2360	35,3	3,5
44013	Destelbergen	11558	8283	7866	417	3275	6395	71,7	68,1	5,0	6486	56,1	2,5
44019	Evergem	21618	15895	15136	758	5723	13088	73,5	70,0	4,8	10239	47,4	5,7
44020	Gavere	8379	6214	5932	283	2165	5026	74,2	70,8	4,5	3813	45,5	2,1
44021	Gent	164523	116761	103137	13625	47761	88164	71,0	62,7	11,7	170249	103,5	9,6
44029	Knesselare	5320	3917	3708	208	1403	2964	73,6	69,7	5,3	2111	39,7	1,1
44034	Lochristi	14206	10679	10237	443	3527	8328	75,2	72,1	4,1	6903	48,6	2,4
44036	Lovendegem	6072	4324	4121	203	1748	3382	71,2	67,9	4,7	2720	44,8	0,3
44040	Melle	6987	5101	4855	246	1886	4157	73,0	69,5	4,8	5096	72,9	6,0
44043	Merebeke	15287	11255	10728	526	4032	9101	73,6	70,2	4,7	10566	69,1	8,5
44045	Moerbeke-Waas	3940	2823	2679	144	1117	2262	71,6	68,0	5,1	1191	30,2	0,3
44048	Nazareth	7429	5457	5245	213	1972	4295	73,5	70,6	3,9	7253	97,6	4,9
44049	Nevele	7689	5697	5493	204	1992	4349	74,1	71,4	3,6	3634	47,3	0,9
44052	Oosterzele	8760	6484	6222	262	2276	5196	74,0	71,0	4,0	3359	38,3	1,5
44064	Sint-Martens-Latem	5300	3643	3496	147	1657	2194	68,7	66,0	4,0	3828	72,2	8,6
44072	Waarschoot	5185	3788	3577	211	1397	3049	73,1	69,0	5,6	2019	38,9	0,6
44073	Wachtebeke	4543	3138	2932	206	1404	2548	69,1	64,6	6,6	1557	34,3	0,1
44080	Zomergem	5251	3854	3686	168	1397	2934	73,4	70,2	4,4	2262	43,1	0,3
44081	Zulte	10113	7610	7295	315	2503	6083	75,3	72,1	4,1	5342	52,8	3,9
45017	Kruishoutem	5321	3981	3827	154	1339	2870	74,8	71,9	3,9	3909	73,5	6,0
45035	Oudenaarde	19482	14334	13483	851	5147	11438	73,6	69,2	5,9	17173	88,2	5,5
45041	Ronse	15777	10698	9307	1391	5078	8029	67,8	59,0	13,0	9252	58,6	3,5
45057	Zingem	4637	3513	3361	151	1124	2796	75,8	72,5	4,3	2058	44,4	1,5
45059	Brakel	9047	6704	6352	352	2343	5423	74,1	70,2	5,2	3280	36,3	0,8
45060	Kluisbergen	4069	3057	2905	152	1012	2399	75,1	71,4	5,0	2417	59,4	0,0
45061	Wortegem-Petegem	4191	3063	2952	111	1129	2302	73,1	70,4	3,6	2316	55,3	0,3
45062	Horebeke	1237	910	875	35	327	695	73,6	70,8	3,8	458	37,0	0,7
45064	Maarkedal	4055	2962	2835	127	1093	2178	73,1	69,9	4,3	1640	40,4	1,8
45065	Zwalm	5268	3932	3754	178	1335	3140	74,7	71,3	4,5	1911	36,3	0,7
46014	Lokeren	26011	18524	17174	1350	7486	14719	71,2	66,0	7,3	17196	66,1	3,9
Gent - Oudenaarde (totaal)		566695	410520	380955	29565	156175	319468	72,4	67,2	7,2	396253	69,9	6,2
Leuven - Tienen (24 gemeenten)													
24001	Aarschot	18763	13751	12924	828	5012	11240	73,3	68,9	6,0	11743	62,6	7,2

24007	Begijnendijk	6604	4832	4607	225	1772	4021	73,2	69,8	4,7	1908	28,9	0,7
24008	Bekkevoort	3911	2895	2755	141	1015	2330	74,0	70,4	4,9	1591	40,7	1,1
24009	Bertem	6168	4474	4300	174	1694	3735	72,5	69,7	3,9	2063	33,4	1,3
24011	Bierbeek	6116	4358	4210	149	1758	3602	71,3	68,8	3,4	3223	52,7	1,0
24016	Boutersem	4981	3736	3617	119	1245	3098	75,0	72,6	3,2	1665	33,4	0,6
24033	Haacht	9205	6770	6480	290	2435	5647	73,5	70,4	4,3	4153	45,1	2,7
24038	Herent	13185	9677	9285	392	3508	8020	73,4	70,4	4,1	5016	38,0	1,2
24041	Hoegaarden	4292	3186	3043	143	1105	2589	74,2	70,9	4,5	1667	38,8	0,4
24043	Holsbeek	6279	4626	4466	160	1653	3799	73,7	71,1	3,5	2282	36,3	5,6
24045	Huldenberg	6138	4400	4220	180	1737	3496	71,7	68,8	4,1	2235	36,4	0,4
24054	Kortenaken	4950	3745	3576	169	1205	2974	75,7	72,2	4,5	1709	34,5	0,9
24059	Landen	10167	7385	6908	477	2781	6180	72,6	68,0	6,5	3470	34,1	2,4
24062	Leuven	66525	45461	42301	3161	21064	37491	68,3	63,6	7,0	76336	114,7	6,9
24066	Lubbeek	9051	6378	6153	226	2672	5098	70,5	68,0	3,5	4062	44,9	1,0
24086	Oud-Heverlee	7282	5127	4926	202	2154	4086	70,4	67,6	3,9	2496	34,3	3,0
24094	Rotselaar	10434	7491	7175	316	2943	6198	71,8	68,8	4,2	4547	43,6	2,8
24107	Tienen	21043	15084	13942	1142	5959	12232	71,7	66,3	7,6	15426	73,3	13,7
24109	Tremelo	9579	6851	6514	337	2728	5539	71,5	68,0	4,9	3393	35,4	0,9
24130	Zoutleeuw	5441	3955	3712	243	1486	3112	72,7	68,2	6,1	2202	40,5	0,5
24133	Lintier	4656	3422	3252	170	1233	2763	73,5	69,9	5,0	1442	31,0	0,2
24134	Scherpenheuvel-Zichem	14791	10539	9947	591	4252	8713	71,3	67,3	5,6	4575	30,9	1,2
24135	Tielt-Winge	6978	5180	4959	221	1798	4190	74,2	71,1	4,3	2602	37,3	1,2
24137	Glabbeek	3394	2553	2463	91	840	2018	75,2	72,6	3,6	1266	37,3	2,8
Leuven - Tienen (totaal)		259927	185877	175733	10143	74051	152171	71,5	67,6	5,5	161071	62,0	5,7
Kortrijk - Waregem (15 gemeenten)													
33029	Wervik	11593	8431	7896	535	3161	6740	72,7	68,1	6,3	4755	41,0	1,7
34002	Anzegem	9229	6862	6582	280	2367	5344	74,3	71,3	4,1	5316	57,6	0,8
34003	Avelgem	6289	4559	4288	272	1730	3667	72,5	68,2	6,0	3871	61,6	0,1
34009	Deerlijk	7252	5378	5141	237	1873	4211	74,2	70,9	4,4	5096	70,3	1,7
34013	Harelbeke	17693	12998	12266	732	4695	10447	73,5	69,3	5,6	9734	55,0	3,2
34022	Kortrijk	47853	33983	31203	2781	13870	25435	71,0	65,2	8,2	50684	105,9	5,5
34023	Kuurne	8364	6126	5787	339	2238	4855	73,2	69,2	5,5	7780	93,0	16,8
34025	Lendelede	3592	2641	2527	114	951	2020	73,5	70,4	4,3	2163	60,2	0,9
34027	Menen	20809	14808	13596	1212	6001	11547	71,2	65,3	8,2	13269	63,8	3,8
34040	Waregem	24172	17566	16633	934	6605	13774	72,7	68,8	5,3	21848	90,4	5,3
34041	Wevelgem	20371	14994	14265	730	5376	12168	73,6	70,0	4,9	12296	60,4	7,5
34042	Zwevegem	15683	11392	10878	513	4291	9056	72,6	69,4	4,5	7783	49,6	2,0
37002	Dentergem	5326	4005	3856	149	1321	3067	75,2	72,4	3,7	2615	49,1	2,4
37010	Oostrozebeke	4926	3616	3489	127	1310	2793	73,4	70,8	3,5	2920	59,3	2,2
37017	Wielsbeke	5997	4455	4237	217	1542	3452	74,3	70,7	4,9	6827	113,8	3,7

Kortrijk - Waregem (totaal)		209145	151814	142642	9172	57331	118576	72,6	68,2	6,0	156957	75,0	4,9
Hasselt - Sint-Truiden (16 gemeenten)													
24028	Geetbets	3910	2853	2702	151	1057	2262	73,0	69,1	5,3	1360	34,8	0,1
71011	Diepenbeek	12497	8957	8429	528	3540	7356	71,7	67,5	5,9	7782	62,3	3,5
71017	Gingelom	5266	3890	3672	218	1376	3150	73,9	69,7	5,6	1917	36,4	0,4
71022	Hasselt	49521	35461	32595	2866	14060	27478	71,6	65,8	8,1	55749	112,6	3,6
71024	Herk-de-Stad	8256	6011	5681	330	2245	4800	72,8	68,8	5,5	3849	46,6	3,5
71037	Lummen	9716	7025	6628	396	2691	5606	72,3	68,2	5,6	6936	71,4	3,5
71045	Nieuwerkerken	4546	3310	3123	187	1236	2600	72,8	68,7	5,7	1570	34,5	2,9
71053	Sint-Truiden	26598	18804	17396	1408	7794	14664	70,7	65,4	7,5	19613	73,7	10,0
71066	Zonhoven	14196	9975	9304	671	4221	7845	70,3	65,5	6,7	6399	45,1	0,7
71070	Heusden-Zolder	21544	14002	12844	1158	7542	10873	65,0	59,6	8,3	11723	54,4	3,1
73001	Alken	7548	5529	5242	287	2019	4380	73,3	69,4	5,2	4795	63,5	1,5
73009	Borgloon	6975	5024	4724	300	1951	3852	72,0	67,7	6,0	3663	52,5	0,1
73022	Heers	4711	3371	3137	234	1340	2584	71,6	66,6	6,9	1418	30,1	0,4
73032	Hoeselt	6485	4709	4446	263	1776	3766	72,6	68,6	5,6	2742	42,3	0,9
73040	Kortessem	5839	4244	3961	283	1595	3368	72,7	67,8	6,7	2150	36,8	0,4
73098	Wellen	5032	3698	3470	228	1334	2961	73,5	69,0	6,2	2283	45,4	0,1
Hasselt - Sint-Truiden (totaal)		192639	136864	127355	9509	55775	107545	71,0	66,1	6,9	133949	69,5	3,9
Brugge (12 gemeenten)													
31003	Beernem	9999	7293	7033	260	2706	5730	72,9	70,3	3,6	5615	56,2	1,4
31004	Blankenberge	11871	8064	7219	844	3807	5876	67,9	60,8	10,5	5757	48,5	0,3
31005	Brugge	75343	54491	51104	3387	20852	43242	72,3	67,8	6,2	73613	97,7	4,3
31006	Damme	7164	5182	4987	196	1982	3696	72,3	69,6	3,8	4074	56,9	0,6
31012	Jabbeke	8961	6501	6235	266	2460	4913	72,6	69,6	4,1	4401	49,1	0,3
31022	Oostkamp	14691	10759	10330	428	3932	8304	73,2	70,3	4,0	8408	57,2	17,4
31033	Torhout	13191	9729	9249	479	3462	7692	73,8	70,1	4,9	8357	63,4	1,3
31040	Zedelgem	14708	10732	10270	462	3975	8388	73,0	69,8	4,3	9533	64,8	26,4
31042	Zuienkerke	1896	1428	1371	58	468	966	75,3	72,3	4,0	878	46,3	2,7
31043	Knokke-Heist	20312	13653	12860	792	6659	8750	67,2	63,3	5,8	14053	69,2	0,8
35029	De Haan	7755	5275	4859	417	2480	3684	68,0	62,7	7,9	3711	47,9	0,2
37018	Wingene	8782	6658	6455	203	2124	4895	75,8	73,5	3,1	4694	53,5	1,4
Brugge (totaal)		194671	139766	131973	7793	54906	106136	71,8	67,8	5,6	143095	73,5	5,3
Geel - Mol - Herentals (11 gemeenten)													
13003	Balen	14228	10165	9485	680	4063	8242	71,4	66,7	6,7	5545	39,0	3,1
13006	Dessel	6060	4337	4069	268	1722	3559	71,6	67,2	6,2	4033	66,6	0,1
13008	Geel	25197	18099	16887	1212	7098	14566	71,8	67,0	6,7	21865	86,8	12,1
13011	Herentals	18309	13313	12311	1002	4996	10735	72,7	67,2	7,5	18576	101,5	4,4
13012	Herenthout	5859	4276	4021	255	1583	3474	73,0	68,6	6,0	2383	40,7	5,5
13021	Meerhout	6642	4751	4463	288	1891	3895	71,5	67,2	6,1	2515	37,9	6,9

13025	Mol	22904	16114	14947	1167	6790	12937	70,4	65,3	7,2	14293	62,4	8,8
13029	Olen	8041	5857	5483	373	2184	4850	72,8	68,2	6,4	6494	80,8	3,3
13044	Vorselaar	5146	3729	3471	258	1417	3049	72,5	67,5	6,9	1714	33,3	0,1
13049	Westerlo	16351	11763	11022	742	4588	9658	71,9	67,4	6,3	11691	71,5	28,5
13053	Laakdal	10446	7495	7052	442	2951	6231	71,7	67,5	5,9	5252	50,3	0,2
Geel - Mol - Herentals (totaal)		139182	99900	93212	6688	39282	81196	71,8	67,0	6,7	94360	67,8	9,3
Genk (8 gemeenten)													
71002	As	5304	3747	3439	308	1556	2993	70,7	64,8	8,2	1764	33,3	0,1
71016	Genk	43192	27609	24118	3491	15583	21105	63,9	55,8	12,6	40150	93,0	16,9
71047	Opglabbeek	6941	4914	4571	342	2027	3921	70,8	65,9	7,0	5050	72,8	3,8
71067	Zutendaal	4912	3417	3151	266	1495	2671	69,6	64,2	7,8	2159	44,0	3,5
72039	Houthalen-Helchteren	21012	13892	12568	1325	7120	10946	66,1	59,8	9,5	11020	52,4	7,0
72040	Meeuwen-Gruitrode	8855	6319	5975	343	2536	5052	71,4	67,5	5,4	3432	38,8	0,1
73006	Bilzen	21045	14927	13839	1088	6117	11781	70,9	65,8	7,3	9680	46,0	0,5
73107	Maasmechelen	25356	16374	14245	2129	8982	12372	64,6	56,2	13,0	11333	44,7	2,4
Genk (totaal)		136616	91198	81907	9292	45417	70841	66,8	60,0	10,2	84588	61,9	9,6
Grensgebied Limburg/Nederland (10 gemeenten)													
72003	Bocholt	8670	6031	5664	367	2638	4804	69,6	65,3	6,1	3454	39,8	1,1
72018	Kinrooi	8565	5827	5448	379	2738	4613	68,0	63,6	6,5	2909	34,0	1,6
72020	Lommel	22406	15126	14119	1007	7280	12224	67,5	63,0	6,7	12800	57,1	9,8
72021	Maaseik	16688	11569	10728	841	5118	9066	69,3	64,3	7,3	8058	48,3	1,6
72029	Overpelt	9564	6596	6179	417	2968	5412	69,0	64,6	6,3	8800	92,0	2,9
72037	Hamont-Achel	9220	6295	5868	426	2925	4953	68,3	63,7	6,8	4649	50,4	4,3
72041	Dilsen	13574	9305	8499	807	4268	7338	68,6	62,6	8,7	6338	46,7	0,2
73042	Lanaken	17424	11508	10563	946	5915	9082	66,1	60,6	8,2	8295	47,6	3,9
73066	Riemst	10824	7640	7195	444	3184	6006	70,6	66,5	5,8	3504	32,4	0,5
73109	Voeren	2807	1910	1799	112	897	1441	68,0	64,1	5,8	1301	46,3	0,0
Grensgebied Limburg/NL (totaal)		119739	81807	76062	5745	37932	64939	68,3	63,5	7,0	60107	50,2	3,8
Roeselare (10 gemeenten)													
32011	Kortemark	7868	5736	5502	234	2132	4308	72,9	69,9	4,1	4487	57,0	0,2
36006	Hooglede	6507	4807	4646	161	1700	3693	73,9	71,4	3,4	5668	87,1	7,1
36007	Ingelmunster	6836	4997	4768	229	1838	3881	73,1	69,8	4,6	4419	64,6	5,4
36008	Izegem	17407	12776	12105	671	4631	10111	73,4	69,5	5,3	13427	77,1	5,9
36010	Ledegem	6028	4478	4300	178	1550	3389	74,3	71,3	4,0	2715	45,0	2,0
36011	Lichtervelde	5501	4106	3962	144	1395	3192	74,6	72,0	3,5	3216	58,5	0,7
36012	Moorslede	6892	5050	4848	202	1842	3852	73,3	70,4	4,0	3490	50,6	4,0
36015	Roeselare	37464	27404	25788	1616	10060	21527	73,1	68,8	5,9	36927	98,6	6,5
36019	Staden	6963	5162	5021	141	1801	3832	74,1	72,1	2,7	5338	76,7	1,3
37020	Ardoeie	5879	4311	4132	179	1568	3166	73,3	70,3	4,2	5162	87,8	2,5

Roeselare (totaal)		107343	78826	75073	3753	28517	60951	73,4	69,9	4,8	84849	79,0	5,0
Turnhout (9 gemeenten)													
13001	Arendonk	8504	6066	5663	403	2437	4868	71,3	66,6	6,6	4923	57,9	4,0
13004	Beerse	11479	8432	7914	518	3046	6800	73,5	68,9	6,1	10055	87,6	35,1
13017	Kasterlee	12402	8881	8426	455	3521	7009	71,6	67,9	5,1	5627	45,4	0,5
13019	Lille	11321	8186	7737	449	3135	6646	72,3	68,3	5,5	4514	39,9	0,3
13023	Merksplas	5983	4333	4044	289	1650	3359	72,4	67,6	6,7	3662	61,2	1,0
13031	Oud-Turnhout	8554	6051	5717	333	2503	4802	70,7	66,8	5,5	3661	42,8	1,3
13036	Retie	7255	5184	4888	296	2071	4102	71,5	67,4	5,7	2114	29,1	0,1
13040	Turnhout	27271	19654	17498	2156	7617	15459	72,1	64,2	11,0	29330	107,6	10,7
13046	Vosselaar	7048	5017	4729	287	2031	4122	71,2	67,1	5,7	1900	27,0	1,5
Turnhout (totaal)		99815	71805	66618	5187	28010	57167	71,9	66,7	7,2	65788	65,9	10,7
Oostende (7 gemeenten)													
32010	Koekelare	5518	4079	3879	200	1439	3083	73,9	70,3	4,9	2423	43,9	0,5
35002	Bredene	10857	7646	7109	537	3211	6255	70,4	65,5	7,0	3226	29,7	0,4
35005	Gistel	7716	5550	5252	298	2166	4332	71,9	68,1	5,4	3334	43,2	2,7
35006	Ichtegem	9180	6750	6417	334	2430	5236	73,5	69,9	4,9	3382	36,8	1,4
35011	Middelkerke	11411	7503	6940	563	3908	5366	65,8	60,8	7,5	4990	43,7	0,8
35013	Oostende	42755	28834	25476	3359	13921	21787	67,4	59,6	11,6	32663	76,4	6,3
35014	Oudenburg	5850	4240	4030	210	1610	3302	72,5	68,9	5,0	2551	43,6	0,2
Oostende (totaal)		93286	64602	59102	5500	28684	49361	69,3	63,4	8,5	52569	56,4	4,3
Ieper (8 gemeenten)													
32030	Lo-Reninge	2076	1561	1505	56	515	999	75,2	72,5	3,6	1421	68,4	0,3
33011	Ieper	22764	16257	15147	1110	6507	12411	71,4	66,5	6,8	22085	97,0	9,8
33016	Mesen	611	406	360	46	205	302	66,4	58,9	11,3	154	25,2	0,0
33021	Poperinge	12641	9284	8787	497	3356	7017	73,4	69,5	5,3	7900	62,5	5,6
33037	Zonnebeke	7883	5918	5673	245	1965	4457	75,1	72,0	4,1	3939	50,0	2,1
33039	Heuvelland	5272	3823	3608	215	1448	2595	72,5	68,4	5,6	2771	52,6	0,1
33040	Langemark-Poelkapelle	5073	3793	3624	169	1280	2833	74,8	71,4	4,4	2960	58,3	0,3
33041	Vleteren	2339	1715	1645	70	624	1221	73,3	70,3	4,1	936	40,0	0,6
Ieper (totaal)		58658	42756	40349	2407	15902	31835	72,9	68,8	5,6	42166	71,9	6,4
Overige Vlaamse gemeenten (39 gemeenten)													
12007	Bornem	13584	9735	9221	514	3849	7883	71,7	67,9	5,3	9728	71,6	10,3
12034	Sint-Amands	5196	3735	3549	186	1460	3042	71,9	68,3	5,0	1674	32,2	0,8
13013	Herselt	9551	6906	6442	464	2645	5573	72,3	67,5	6,7	3249	34,0	2,4
23039	Kapelle-op-den-bos	6061	4446	4284	162	1615	3733	73,4	70,7	3,6	2864	47,3	2,1
23045	Londerzeel	11655	8525	8196	329	3130	6984	73,1	70,3	3,9	7103	60,9	3,3
24020	Diest	15363	10861	10113	749	4502	8635	70,7	65,8	6,9	12040	78,4	2,0
32003	Diksmuide	10461	7711	7359	352	2750	5629	73,7	70,3	4,6	6866	65,6	2,7

32006	Houthulst	6213	4635	4411	224	1578	3557	74,6	71,0	4,8	2945	47,4	0,3
34043	Spiere-Helkijn	1366	994	912	82	371	743	72,8	66,8	8,3	873	63,9	3,3
37007	Meulebeke	7233	5342	5138	204	1891	4017	73,9	71,0	3,8	4282	59,2	0,9
37011	Pittem	4343	3275	3163	112	1068	2333	75,4	72,8	3,4	3267	75,2	3,5
37012	Ruiselede	3359	2529	2434	95	830	1824	75,3	72,5	3,7	2002	59,6	1,6
37015	Tielt	12685	9358	8956	402	3327	7103	73,8	70,6	4,3	11456	90,3	0,7
38002	Alveringem	3099	2322	2224	98	777	1564	74,9	71,8	4,2	1418	45,8	4,5
38008	De Panne	6449	4219	3800	420	2229	2977	65,4	58,9	10,0	3299	51,2	0,4
38014	Koksijde	13365	8504	7966	537	4861	5782	63,6	59,6	6,3	7572	56,7	0,3
38016	Nieuwpoort	7042	4661	4300	362	2381	3312	66,2	61,1	7,8	4944	70,2	1,6
38025	Veurne	7382	5339	5075	264	2043	4001	72,3	68,8	4,9	7995	108,3	1,9
41002	Aalst	52884	38777	35525	3251	14107	30878	73,3	67,2	8,4	36326	68,7	3,6
41024	Haaltert	11777	8809	8335	473	2968	7301	74,8	70,8	5,4	3256	27,6	0,3
41027	Herzele	11406	8470	8039	431	2936	6952	74,3	70,5	5,1	3549	31,1	1,8
41034	Lede	11649	8518	8021	497	3131	6927	73,1	68,9	5,8	3780	32,4	1,1
41082	Erpe-Mere	12764	9509	8996	513	3254	7751	74,5	70,5	5,4	5321	41,7	3,9
42004	Buggenhout	9303	6827	6506	321	2476	5614	73,4	69,9	4,7	4325	46,5	1,0
42006	Dendermonde	29233	21255	19923	1332	7978	17365	72,7	68,2	6,3	18756	64,2	4,0
42011	Lebbeke	11826	8749	8339	409	3077	7185	74,0	70,5	4,7	4854	41,0	0,3
42028	Zele	13661	9578	8994	584	4082	7628	70,1	65,8	6,1	8036	58,8	3,6
45063	Lierde	4207	3109	2964	144	1098	2540	73,9	70,5	4,6	1212	28,8	0,2
71004	Beringen	28980	19336	17770	1566	9644	15210	66,7	61,3	8,1	13520	46,7	7,4
71020	Halen	5946	4334	4066	269	1612	3432	72,9	68,4	6,2	3365	56,6	4,1
71034	Leopoldsburg	10023	6904	6246	658	3118	5463	68,9	62,3	9,5	5947	59,3	0,1
71057	Tessenderlo	12036	8595	8058	537	3441	7029	71,4	67,0	6,2	9034	75,1	26,3
71069	Ham	6903	4835	4521	314	2067	3969	70,1	65,5	6,5	2929	42,4	14,5
72004	Bree	10238	7370	6920	451	2867	5754	72,0	67,6	6,1	7700	75,2	10,1
72025	Neerpelt	11307	7798	7252	545	3509	6165	69,0	64,1	7,0	4708	41,6	0,5
72030	Peer	11190	8174	7737	436	3016	6646	73,0	69,1	5,3	8364	74,7	0,5
72038	Hechtel-Eksel	8125	5695	5343	352	2429	4543	70,1	65,8	6,2	2523	31,1	0,5
73028	Herstappe	58	43	42	1	15	30	74,0	72,1	2,5	29	50,0	0,0
73083	Tongeren	20020	14134	13001	1133	5885	11054	70,6	64,9	8,0	13151	65,7	2,1
Overige Vlaamse gemeenten (totaal)		437932	313916	294143	19772	124016	248128	71,7	67,2	6,3	254261	58,1	4,0
VLAAMS GEWEST		4121457	2928755	2720562	208192	1192702	2294080	71,1	66,0	7,1	2765155	67,1	6,3

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening - Steunpunt WSE/Departement WSE (bewerking Steunpunt WSE)

Bijlage 5: Classificatie technologische en kennisintensieve sectoren

(Bron: Eurostat)

INDUSTRIE		Nace Rev. 2 codes - 2 digit level	
Hoogtechnologisch	21	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	
	26	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten	
Medium hoogtechnologisch	20	Vervaardiging van chemische producten	
	27	Vervaardiging van elektrische apparatuur	
	28	Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	
	29	Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers	
	30	Vervaardiging van andere transportmiddelen	
Medium laagtechnologisch	19	Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten	
	22	Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	
	23	Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten	
	24	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	
	25	Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten	
	33	Reparatie en installatie van machines en apparaten	
Laagtechnologisch	10	Vervaardiging van voedingsmiddelen	
	11	Vervaardiging van dranken	
	12	Vervaardiging van tabaksproducten	
	13	Vervaardiging van textiel	
	14	Vervaardiging van kleding	
	15	Vervaardiging van leer en van producten van leer	
	16	Houtindustrie en verv. artikelen hout en kurk, excl. meubelen; riet en vlechtwerk	
	17	Vervaardiging van papier en papierwaren	
	18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	
	31	Vervaardiging van meubelen	
	32	Overige industrie	
	DIENSTEN		
	Nace Rev. 2 codes - 2 digit level		
	Kennisintensieve diensten		
Kennisintensieve marktdiensten (excl. hoogtechnologise en financiële diensten)	50	Vervoer over water	
	51	Luchtvaart	
	69	Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	
	70	Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	
	71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	
	73	Reclamewezen en marktonderzoek	
	74	Overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten	
	80	Terbeschikkingstelling van personeel	
Kennisintensieve hoogtechnologische diensten	59	Productie films, video- en televisie, geluidsopnamen en muziekuitgeverijen	
	60	Programmeren en uitzenden van radio- en televisieprogramma's	
	61	Telecommunicatie	
	62	Ontwerpen/programmeren computerprogramma's, computerconsultancy	
	63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	
	72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	

Kennisintensieve financiële diensten	64	Financiële dienstverlening, exclusief verzekeringen en pensioenfondsen
	65	Verzekeringen en pensioenfondsen, exclusief verplichte sociale verzekeringen
	66	Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen
Andere kennisintensieve diensten	58	Uitgeverijen
	75	Veterinaire diensten
	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
	85	Onderwijs
	86	Menselijke gezondheidszorg
	87	Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting
	88	Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting
	90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement
	91	Bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten
	92	Loterijen en kansspelen
	93	Sport, ontspanning en recreatie
Minder kennisintensieve diensten		
Minder kennisintensieve marktdiensten	45	Groot- en detailhandel in en onderhoud en reparatie motorvoertuigen en motorfietsen
	46	Groothandel en handelsbemiddeling, met uitz. handel in motorvoertuigen en -fietsen
	47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen
	49	Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen
	52	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten
	55	Verschaffen van accommodatie
	56	Eet- en drinkgelegenheden
	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
	77	Verhuur en lease
	79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten
	81	Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging
	82	Administratieve en ondersteunende activiteiten t.b.v. zakelijke activiteiten
	95	Reparatie van computers en consumentenartikelen
Andere minder kennisintensieve diensten	53	Posterijen en koeriers
	94	Verenigingen
	96	Overige persoonlijke diensten
	97	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
	98	Niet-gediff. productie goederen/diensten particuliere huishoudens (eigen gebruik)
	99	Extraterritoriale organisaties en lichamen